

www.alvraddarna.se

ÄLVRÄDDAREN 2024

STRÖMMANDE VATTEN – LEVANDE LANDSKAP

50 år av samverkan för levande älvar

Ångermanälvprojektet | Motala ström | Krönika av Isabella Lövin |
Historien om Tranås Energi | Vision Lagan som nationalälv |
Skillnaden mellan Robertsfors och Klippans kommun är mer än 122 mil

ÄLVRÄDDAREN 2024

INNEHÅLL

- 3 REDAKTÖREN HAR ORDET *Jari Toivanen*
- 4 HUR KUNDE DET BLI PÅ DETTA SÄTTET? *Stellan Hamrin*
- 7 ATT RÄDDA NATUREN PÅ SEX ÅR *Isabella Lövin*
- 8 ÄLVRÄDDARNA INFORMERAR
- 9 ÄLVRÄDDARNAS ÅRSMÖTE 2024
- 10 50 ÅR AV SAMVERKAN FÖR LEVANDE ÄLVAR *Lars Löfgren*
- 15 NATURFOTOGRAFEN *Jan-Peter Lahall*
- 16 DEN GRÖNA OMSTÄLLNINGEN FÖRBLINDAR! *Gunnar Westrin*
- 20 HISTORIEN OM HUR TRANÅS ENERGI... *Urban Hjälte*
- 24 ÅNGERMANÄLVSPROJEKTET *Mikael Strömberg*
- 30 VISION LAGAN SOM NATIONALÄLV *Kent Nyman*
- 33 SKILLNADEN MELLAN ROBERTSFORS OCH KLIPPANS KOMMUN
ÄR MER ÄN 122 MIL! *Jari Toivanen*
- 36 RÖNNE Å, KLIPPANS KOMMUN – en uppföljning
- 38 MOTALA STRÖM *Margareta Johansson och Åke Wester*
- 42 ÄLVRÄDDARNA KOMMENTERAR ÅKES WESTERS IDÉER OM
MOTALA STRÖM
- 44 KALIXÄLVEN RÄDDADES! *Lena Lagerstam och Bernt Selberg*
- 48 BOKRECENSIONER *Richard Löwall*
- 50 SKOTTES MUSIKORKESTER: "RÄDDA KALIXÄLVEN" *Ulla Wikström*
- 52 HALLÅ DÄR, VICE ORDFÖRANDE
- 54 FLODPÄRLMUSSLAN – en sällsynt "pärla" i våra vattendrag
Ted von Proschwitz och Stefan Lundberg
- 60 SPORTFISKEMÄSSAN *Siri Lundström*
- 62 YTTRANDE & REMISSER *Urban Hjälte*
- 63 KRAFTVÄRN *Thorsten Laxvik*
- 64 SPONSORER

Framsida: Sarekdeltat.
Foto: Jan-Peter Lahall

ÄLVRÄDDAREN utges av Älvräddarnas Riksorganisation med ett nummer årligen. Manuskript, debattinlägg, brev etc är mycket välkomna. Foton, kartor och illustrationer är synnerligen önskvärda.

Medlemskap

Enskild medlem: 300:-/år

Äldre/ynge: 150:-/år (tom året man fyller 20 och från 65 år/pensionär)

Familjemedlemskap: 400:-/år

Stödjande organisation: 500:-/år

Ordna ditt medlemskap gärna via autogiro.

För fler alternativ se vår hemsida, man kan välja tidningen som digital pdf.

<http://www.alvraddarna.se/medlem/>

Frågor om sponsring

info@alvraddarna.se

Kansliet: 070-305 22 58

Donera

Vi är tacksamma för alla donationer, stora som små!

Älvräddarna har även SWISH 123 471 82 43

Eller: vårt plusgiro 73 65 73 – 7

Går även välja vara helt anonym: alvraddarna.se/stod-alvraddarna/donation/

Minnesgåvor

Älvräddarna har under årens lopp mottagit gåvor från anhöriga och vänner till människor som gått bort. För oss är dessa gåvor mycket värdefulla bidrag till vårt arbete med våra strömmande vattendrag.

När vi mottar gåvor skickar vi ett minnesbrev till begravningsbyrån, som sedan ser till att de anhöriga får dessa. Brevet är utformat på ett stilrent och vackert sätt och oftast brukar de som skänker en gåva lägga till en sista hälsning i minnesbrevet.

Gåvorna kan sättas in i på vårt Plusgirokonto 73 65 73-7 och där anges vilka som skickat gåvan. Det går också att sätta in via Swish 123 471 82 43.

I samtliga fall skickar ni den sista hälsning som ni vill ha med i minnesbrevet till minnesbrev@alvraddarna.se. Har ni frågor kring detta vill vi helst att ni skickar dessa till e-postadressen ovan, eller att ni ringer kansliet: 070-305 22 58

Redaktion, kansli och huvudadress

Älvräddarnas Riksorganisation,
Stantorsgatan 6, 915 31 Robertsfors

Kansli: Jari Toivanen

Mail: jari.toivanen@alvraddarna.se

Medlem/adressändring: medlem@alvraddarna.se

Övriga ärenden: info@alvraddarna.se
070-305 22 58

Ordförande

Richard Löwall
Stantorsgatan 6, 915 31 Robertsfors
070-274 94 95
richard.lowall@alvraddarna.se

Grafisk design och produktion

Tomas Transten
tomas@grafiskahuset.se

Tryck

Åtta.45

STORT TACK till alla som bidragit med
texter och bilder i Älvräddaren!

VÄLKOMMNA allesammans till den här 50 års festen du nu håller i din hand! Tidningen i år är fördubblad till sina rekordmånga 64 sidor. Den har också krävt den där lilla extra ansträngningen att få det så innehållsrikt och bra som möjligt.

När dessa rader skrivs är det bara timmar kvar av allt vatten som runnit längs resan. För visst upplever jag årets varmaste dag den här solvarma lördagen och känner hur Rickleåns vårvatten från Stora Bygde-träskets reglering dundrar förbi mig några meter bort. Den lilla skogsälven jag också tar strid för längre fram i tidningen, där jag jämför min hemkommun Robertsfors med fantastiska Klippans kommun i 2 enskilda artiklar. Där jag i den senare samtalat med riksbekante kommunekologen *Tord Andersson* om köp och avveckling av 3 st. kraftverk i Rönne å.

Vi har som vanligt en bra mix av historia men mestadels samtida aktualiteter, och återigen uppmanar (tjatar) jag er läsare som har berättelser från älvdalarnas öden och duster, att gärna återge dessa till oss. Vi ämnar nämligen att på sikt skapa ett eget digitalt arkiv på vår hemsida med plats för bilder och dokument. Historia är så otroligt viktigt eftersom det är den vi måste ta lärdom av, och

påminna oss själva att inte återgå till gamla synder där kommande generationer får betala priset av vår alltför ofta dumhet.

Vår nya hemsida som för övrigt lanserades under julhelgen, med ambitionen att den ska vara av allra modernaste slag med smartaste funktionerna för att underlätta vårt arbete och ert engagemang i det. Och där har vi till vår glädje en av landets topp webbutvecklare, *Rickard Troéng* (Skogsportalen.se) som löpande kommer att få bygga nya funktioner.

Det här numret känns väldigt starkt i sitt budskap om att vi ska stå i täten för att ha vattendrag med rättvis och rimlig miljöanpassning till förmån för biologisk mångfald. Och alla vet vid det här laget att det tillför också ekonomisk tillväxt att göra de rätta åtgärderna.

Lagans vänner strävar efter det i sin vision, i Motala Ström vill man väcka debatten med förändring, vår kändaste älvräddare *Gunnar Westrin* får varje år skälla, så även i år.

Eldsjälen *Micke Strömberg* med Ångermanälven i sitt engagemang har en mycket stark artikel som skulle stå sig som en ledare vilken dag i veckan som helst, och på den posten har vi en repris av *Stellan Hamrin* som levererar en ny story.

Vi besökte Lagans vänner under ett viktigt event i Laholm för en tid sedan, där fanns även Kandidat till Europaparlamentet (MP) *Isabella Lövin* på plats, som efter det mötet bidragit med en krönika.

Visste du att ca 3 000 st. pärlmusslor i snitt fått sätta livet till för att man skulle få en "snygg" pärla till exempelvis ett örhänge? Ja, eller 6 000 st för paret vilket är helt galet, och får en att verkligen haja till. Mer om detta ämne finns att läsa också.

Vi har en prisbelönt naturfotograf som gästar oss med många fantastiska bilder. Ingen mindre än *Jan-Peter Lahall*, vars bilder också finns på vår hemsida, något vi är oerhört tacksamma över, och stort tack från mig personligen!

Vår headline och "kronjuvel" i jubileumsnumret blir "*50 år av samverkan för levande älvar*" av *Lars Löfgren* som var engagerad i älvräddarna i många år, och är en person som har min största respekt! Han blev ordförande redan som 23 åring för en verksamhet där älvkampen alltid låg i beredskap.

Njut nu av alla fantastiska artiklar och reportage.

Jari Toivanen

Stellan Hamrin är pensionerad forskare från Lunds Universitet med inriktning på vattenkemi, fisk-samhällen och eutrofiering inkl. Biologisk sjörestaurering och var med medel från FIV ansvarig för restaureringen av Ringsjöarna och Finjasjön i Skåne. Han har varit chef för FiV:s Sötvattenslaboratorium och Ämnesråd vid Miljödepartementet med ansvar för fisk och vatten. Rådgivare åt ÄlvR.

Hur kunde det bli på detta sättet ?

JAG MINNS ÄN min barndoms Jönköping på 40/50-talen med "söder-kåkar" inne i stan – utan träd och grönska men med kullerstenar och luktande torr-dass och soptunnor. Varje förmiddag drog korvgubben ut sitt korvstånd för hand till Riks-ettan där långtradarna bullrade förbi och lät motorn gå på tomgång med rykande avgas-rör mens korven åts upp. Jag minns ännu den lite sötaktiga lukten från kol-eldning och andra föroreningar på Smålandsgatan, där åkarna med häst och vagn lastade av mjölk till mejeriet. Trots sin nostalgi och sina många barn som sprang lite som dom ville på ganska biltomma gator var detta en smutsig värld med högre dödlighet än nu och med många sjuka barn och vuxna.

Det var en värld där alla industrier – både stora och små – utan

rening släppte ut sitt avfall till både luft och vatten. Det rykte och pös lite överallt i stan med Munksjö Bruk i tätan – stans stolthet vid sidan av Tändsticks-fabriken. Bruket fyllde långsamt men säkert Munksjön med fiberbankar fulla av kvicksilver som dödade sjöns djur och växter. På vintern tog syret slut i sjön och varje vår – när sjön "vände" – fylldes luften av svavelväte och stans hembiträden fick återigen putsa fruns mörknande silver. Ur brukets stora skorsten bolmade sot, svavel och giftiga metaller. Vätterns röding och sik "fylldes" med gifter, som fortfarande gör dem oätliga och sjöarna runt omkring stan försurades.

Det var under dessa omständigheter som miljörörelsen vaknade runt förra sekelskiftet ledda av den tidens radikala och miljö-

intresserade medborgare inom STF. Man hade i nationalismens tecken upptäckt den svenska miljön och författare som Viktor Rydberg från just Jönköping kunde under sent 1800-tal beskrev den tidens industrialism som en "Grottekvarn" ;

*"Mot fjärran blånande Visingö,
flyr klangen dånande över sjö,
som är en spegel av eterfärg
för skyar, segel och gröna berg".*

Det blev med tiden allt svårare att se Visingsö och Vätterns eterfärg blev allt mer blågrön. Och skogen är nu mer brunsvart än grön. Intresset för miljö vaknade, men krockade under tidigt 1900-tal också med den framväxande industrialismen. Man skapade Stora Sjöfallets Nationalpark i Lule-älvens översta del, bara för att några år senare förstöra samma park genom att bygga ut vattenfallet.

Levande sjöar och vattendrag

"Sjöar och vattendrag ska vara ekologiskt hållbara och deras variationsrika livsmiljöer ska bevaras. Naturlig produktionsförmåga, biologisk mångfald, kulturmiljövärden samt landskapets ekologiska och vattenhushållande funktion ska bevaras, samtidigt som förutsättningar för friluftsliv värnas."

Riksdagens definition av miljömålet

Stora Sjöfallet

Stora Sjöfallets utbyggnad blev starten på en vattenkraft-utbyggnad, som under 70 år kom att nästan helt eliminera biotopen rinnande vatten från norr till söder. Sverige är nu ett av de länder som har världens mest "utbyggda" vattendrag. Utbyggnaden bromsade upp och nästan stoppades samtidigt som miljörörelsen tog fart och kraven på ren miljö i vid mening växte. En samlad miljörörelse stödd av politiker skapade "freden i Sarek", som stoppade vidare utbyggnad. Lokalbefolkning runt Vindelälven lyckades ihop med hem- och omvända politiker rädda Vindel-älven, som offrats i överenskommelsen.

Rekordårens ekonomiska uppsving bidrog till en period när regering, industri och kommuner gemensamt såg till att Sverige blev ett av världens renaste länder. Skorstenarnas rök försvann och utsläppen till vatten upphörde både från industrier och kommunala reningsverk. Idag är dessa företeelser ett minne blott och våra vatten har sedan lång tid blivit

”

Stora Sjöfallets utbyggnad blev starten på en vattenkraft-utbyggnad, som under 70 år kom att nästan helt eliminera biotopen rinnande vatten från norr till söder. Sverige är nu ett av de länder som har världens mest "utbyggda" vattendrag.

allt renare. Vätterns vatten är åter "eterfärgat" och Jönköpings nya kulturhus ligger mitt i Munksjön utan svaveldoft men med fiber-bankarna kvar på botten.

MEN när landets industri i samarbete med kommuner, regering

och människor påbörjade återställa gamla synder, då svek vattenkraft-industrin. Alla löften om att *När tiden och pengarna räcker till, då djävlar..!*, dom bara försvann.

Medan man med vänster hand lovade de drabbade fritt fiske, brygga och båtplats, så tömde man med höger hand älven på vatten via domstol. Tömda torrfåror med rätt till fiske blev en träffande symbol för vattenkraftens agerande då som nu. När hela det svenska samhället till stora kostnader fullgjort sitt beting, då står vattenkraften kvar på ruta 1 utan att skämmas. Och nu när man sett till att helt slippa miljöanpassa de stora norrländska älvarna med den miljöfond man själva inrättat – och de har dessutom, på obestämd tid, stängt fonden för ansökningar för de mellanstora och mindre vattendragen.

Vårt medlemskap i EU med dess vattendirektiv kunde blivit en vattendelare som tvingade även vattenkraften med i båten. Men först

1. Begränsad klimatpåverkan
2. Frisk luft
3. Bara naturlig försurning
4. Giftfri miljö
5. Skyddande ozonskikt
6. Säker strålmiljö
7. Ingen övergödning
8. Levande sjöar och vattendrag
9. Grundvatten av god kvalitet
10. Hav i balans samt levande kust och skärgård
11. Myllrande våtmarker
12. Levande skogar
13. Ett rikt odlingslandskap
14. Storslagen fjällmiljö
15. God bebyggd miljö
16. Ett rikt växt- och djurliv

De 16 nationella miljömålen.

svek politikerna genom att i mer än 10 år inget göra och sen när EU satte ner foten då vidgades vattenkraftens gräddfil till en flod. Tillsammans med en majoritet i riksdagen - L, SD och V deltog inte – fick vattenkraften, genom skattesänkningar, runt 60 miljarder kronor mot att man avsatte 10 miljarder till en miljöfond för att miljöanpassa reglerade vatten. En fond man själv bestämde över. Men inte nog med detta. Regeringen ändrade lag och föreskrifter för att runda vattendirektivets krav genom att via sänkta miljö kvalitets-normer stoppa restaureringen av de norrländska älvarna till förmån för restaurering av åar och bäckar i södra Sverige. Vad säger EU om detta manipulerande med EU:s regelverk?

Den enda lilla spillran av positiva åtgärder var vattenkraftens miljöfond. Nu har man spolat också denna lilla droppe. Och man skyller på regeringen som inte varit duktig nog med att manipulera det svenska regelverket. Man kräver nu att regeringen ska strunta i EU:s krav på God Ekologisk Potential som norm i hårt reglerade vatten. Man nöjer sig inte

med att riksdagens majoritet gått bortom alla rimliga gränser. Vattenkraften tycks som enda industrigren ha rätt att strunta i EU:s bindande mål, Sveriges miljömål, Levande sjöar – och vattendrag och lagar och förordningar. Näringslivet i stort borde ta dem i båda öronen

Argumentet för att runda kravet på GEP är att den ganska lilla mängd vatten som skulle behövas för att restaurera våra vatten utgör en samhällsnödvändig tillgång. Utan det vattnet kollapsar svensk klimat- och energipolitik. Det är inte sant. Vattenkraftens produktion kommer att kunna öka med 20 % till år 2085, p.g.a. ökad nederbörd och restaureringen av våra rinnande vatten kräver bara ¼ av detta. Dessutom utgör de 5 % av vattenkraften runt 2 % av dagens elkraft och 1 % av dagens totala energi-produktion. Och 0,5 % av den beräknade produktionen om 15 år.

Och behovet av lagringskraft kan redan idag ökas genom ökad långsiktig lagring med hjälp av nya innovationer och i de stora magasi-

nen och även genom taxe-ändringar och i morgon genom ökad pumpkraft i befintliga magasin. Men den stora ökningen kommer under alla omständigheter att ske genom billigare, stora batterier (bl.a. i Norge), genom vätgas och genom utbyggd nät-kapacitet och genom generell teknisk utveckling inkluderande bl.a. individuell lagring i el-bilar och batterier. Vattenkraften kommer inte att vara avgörande för energilagringen.

Att satsa 0,5 % av morgondagens energi-produktion för att uppfylla 100-åriga löften om restaurering av våra rinnande – löften som industrin i övrigt uppfyllt för länge sedan – det är en mycket liten kostnad i sammanhanget. Och en utgift som ger mångdubbelt igen genom verklig landsbygdsutveckling, levande älvdalar, ökad besöksnäring och en vattenkraft som uppfyller EU:s krav på hållbart nyttjande för den nya norrbottniska industrins EU-stöd.

INTE LÅNG TID KVAR:

Att rädda naturen på sex år

Sex år – så många år har Sverige, EU och hela världen kvar för nå målet om att stoppa och vända den nedåtgående kurvan för biologisk mångfald. Att stoppa förlusten av natur till 2030 är en av huvudpunkterna i FN:s globala avtal för naturen - ett mål som fanns sedan tidigare i EU:s egen strategi för biologisk mångfald.

SEX ÅR – det är inte lång tid kvar, kommer världen lyckas? Utmaningen är såklart helt enorm. Det pågår en global massutrotning av arter, och forskningen visar att något liknande inte har skett på miljontals år. Över en miljon arter globalt hotas av utrotning de kommande decennierna, om utvecklingen följer trenderna.

Förlusten av artmångfald och fungerande ekosystem hotar själva grundvalarna för människans liv på jorden. Det är uppenbart att vi måste göra allt som står i vår makt för att vända trenden uppåt.

Sex år – är kort tid, men fullt

rimligt om rätt politik förs. Sverige och EU har bland de bästa förutsättningarna i världen att starta arbetet direkt. Om inte vi gör det i Europa, undergräver vi fullkomligt trovärdigheten i de globala målen.

Men för Sveriges och EU:s del saknas fortfarande viktiga pusselbitar för att kunna leverera på målen – nämligen muskler i form av skärpt lagstiftning och kraftfulla budgetsatsningar.

Sedan flera år har ett intensivt arbete pågått inom EU med ett nytt lagförslag för restaurering av förstörd natur. Förslaget har hyllats av forskare och miljörörelse över hela

Europa, och kallats för en verklig "game-changer" för Europas natur. Ett uppdrag för lagen har fått stöd från en miljon medborgare, 6 000 forskare och drygt 200 civilsamhällsorganisationer.

Restaureringslagen kan spela en central roll för att stoppa förlusten av biologisk mångfald och vända trenden uppåt. Sedan både ministerrådet och EU-parlamentet godkänt lagförslaget såg det i höstas äntligen ut att bli verklighet. Men sedan inträffade något oväntat, utanför den vanliga lagstiftningsprocessen i EU: den svenska regeringen startade en intensiv lobbykampanj, och lyckades blockera lagen precis när den formellt skulle godkännas. Nu är den satt på paus och framtiden är osviss.

Det här är ett steg i helt fel riktning, i ett läge när vi behöver mer och bättre lagstiftning för att lyckas med ett verkligt skifte i hur vi brukar naturen. Sveriges och Europas uppdrag nu är inte att backa ambitionsnivån, utan att med tydlighet visa vägen för hur naturkrisen ska kunna vändas, snabbt.

För att göra det behövs hela paletten av miljölagerstiftning på EU-nivå, från vattendirektivet och naturvårdsdirektiven, till havsmiljödirektivet, kemikalielagerstiftningen och hela den gröna given. Och det är enormt viktigt att en restaureringslag kommer på plats under nästa mandatperiod.

All denna lagstiftning utgör i sig viktiga pusselbitar för skyddet av vår natur, inte minst för strömmande vatten. Men lagstiftning och budgetmedel räcker inte hela vägen. Det krävs också en god dos politisk vilja för att se till att miljölagerstiftningen förverkligas fullt ut. Det är mycket arbete kvar. Min övertygelse är att en stark grön partigrupp i Europaparlamentet borgar för att naturen och klimatet ska sättas främst, i varje förhandling, i varje beslut, varje dag.

Siri Lundström vice ordf ÄlvR, Isabella Lövin (MP) och Richard Löwall ordf ÄlvR.

Finns det någon potentiell redaktör för den här tidningen därute?

För närvarande krockar det med flertalet andra uppgifter som nuvarande redaktör har vilket ger en svår arbetssituation.

Vanligtvis utkommer *Älvräddaren* en gång per år, och under vår/sommar. Vi ser gärna att viss erfarenhet finns med att kunna intervjua, skriva, korrekturläsa, och vara lite självständig mm. Meriterande om kännedom/kunskap finns om ämnen som kanske förekommer som artiklar.

Att det i första hand sker ideellt och skall ses som ett ärofullt uppdrag där tidningen idag utgör föreningens mycket viktiga organ.

Vi är intresserade även om du bara vill vara en del i sammanhanget då alla slags insatser är av betydelse. Skribenter och krönikörer finns det alltid behov av då det finns stora nyhetsområden att täcka därute.

Om det låter intressant, skicka en intresseanmälan så kan vi höras mer: info@alvraddarna.se

Har du en idé som behöver komma upp till ytan?

Som du vill förädla eller annat du skulle kunna vara behjälplig med för *Älvräddarna*?

Har du en projektidé men behöver en förening att luta dig mot i en bidragsansökan? Tveka inte att höra av dig till oss. All hjälp är av

intresse. Även tips och idéer. Skriv till oss och berätta om din idé eller vad du kan tänka dig att erbjuda för kunskaper, det gäller även om du funderar på att vilja sponsra vårt arbete

Donera med Swish!

Älvräddarna är tacksamma för alla donationer, stora

swish®

Vi behöver mer stöd!

Våra vattenmiljöer har inte tid att vänta, vi omsätter alla våra intäkter direkt till verksamheten och önskar att vi kunde göra mer. Vi har heller inga sparkonton för "sämre tider", vi måste agera nu.

Vår vision är att steppa upp vårt "game" och pressa alla övriga att göra detsamma. Om vi tar täten måste alla andra ta ryggen på oss. Vi behöver öka vår personal och närvaro på scenen runtom i landet, därför behöver vi också externa finansiärer och filantroper.

Det går att donera helt anonymt på vår hemsida där inte ens vi ser avsändaren (Ping payments är vår betal-leverantör): <https://alvraddarna.se/stod-alvraddarna/donation/>

Eller via plusgirot: Plusgironummer: 73 65 73-7 - Ange DONATION

ÄLVRÄDDARNAS ÅRSMÖTE

Välkommen till Älvräddarnas årsmöte digitalt eller fysiskt i Sörmland Lördagen den 15 juni 2024

Tid: 14:00.

Plats: Fysiskt i Sörmland, adress Hejsta 22, 153 92 Hölö, eller digitalt via Zoom.

För uppkoppling via Zoom skickas detaljer och handlingar ut närmare årsmötesdagen till den e-post du registrerar i samband med anmälan.

Anmälan: info@alvraddarna.se senast söndagen den 9:e juni. Endast anmälan via mejl.

50-årsjubileum på lördag 15 juni
Älvräddarna bildades i juni 1974 och den som vill uppmärksamma jubileet är välkommen att fira med oss efter årsmötet. Vi hoppas på fint väder och kommer att baka pizza, umgås runt elden och kanske berätta om olika minnen från föreningens rika historia.

Söndag 16 juni gör vi en utflykt och tittar på vattendrag i närområdet, guide är Tobias Glad, naturvårdare

och sportfiskare som arbetat länge med restaureringsprojekt. Vi besöker Moraån – ett av Stockholms läns viktigaste havsöringsvatten som behöver restaureras. Långt gångna planer finns men det går trögt. Vi besöker även en mindre, fri bäck och finns tid åker vi till restaurerade Trosaån. Vi utgår från årsmötesplatsen i Hölö, samling kl 11.

För mer info och detaljerad vägbeskrivning, se alvraddarna.se/nyhet 2024-05-10.

Årsmötesplatsen är hos vice ordförande Siri Lundström ca 6 mil söder om Stockholm. Här finns olika eko-byggen, lite odlingar och djur att kika på, och kanske ta ett dopp i naturdammen. Adressen syns på eniro och hitta.se, men syns ibland inte på GPS. Koordinater är ungefär 59.0399, 17.5261.

Välkommen!

Bild från årsmötesplatsen i Hölö, här syns två små lerhus, pizzaugn, fårhage med mera.

50 år av samverkan för levande älvar

I år firar Älvräddarnas Samorganisation 50 år av framgångsrik kamp för svenska älvar. Den svenska älvräddarrörelsen har haft stor betydelse för skyddet av de fria älvarna och älvräckorna. I denna artikel gör mångårige (1978-2020) styrelsemedlemmen Lars Löfgren en tillbakablick på hur motståndet mot älvtutbyggnader växte fram och ledde till bildandet av Älvräddarnas Samorganisation år 1974. De flesta av dagens läsare av ÄLVRÄDDAREN har förmodligen bra insikt i Älvräddarnas verksamhet i dag. Därför ligger fokus på de första decennierna.

FRAM TILL MITTEN av 1960-talet kunde den svenska kraftindustrin utan större motstånd ta sig an nya utbyggnadsprojekt, även om det emellanåt förekommit protester mot kraftverksprojekt.

Under 1900-talets första hälft var det främst vetenskapsmän och andra personer med upphöjda positioner i samhället som protesterade. Protesterna gällde då främst regleringar av sjöar i fjällvärlden.

1920 skrev Svenska Naturskyddsföreningen sekreterare Thor Högdahl i en skarp artikel i Naturskyddsföreningens årsbok bl.a.: "Urtimbeslutet av 1919 (att anlägga Suorvadammen uppströms Stora Sjöfallet) innebar det blodigaste hån icke blott mot det av 1909 års riksdag träffade avgörandet i nationalparksfrågan, utan mot allt vad naturskydd och naturskyddslagar heter! Och orsaken till det skedda? — Ja, den

Nästan 400 personer demonstrerar mot kraftverket i Brunnsberg i Österdalälven. Det var den största manifestationen någonsin i Älvdalens historia.

... ligger först och främst i det för hela vårt samhällsliv och vår kultur fruktansvärda faktum att storindustrin representerar en makt, som står över lagen, över folket, och mot vilken man i dessa mammondyrkans tider icke dristar att höja ett ord." Artikelns väckte då en sådan stark ilska internt i Naturskyddsföreningen att några ur styrelsen avgick.

Ett av mycket få exempel på lycko-samma protester från förr är när en mycket stark lokal opinion i Jämtland under 1950-talet efter många turer lyckades förmå Vattendomstolen att avslå AB Storboforsens ansökan om reglering av Ottsjön (Indalsälven) i Åre kommun.

1961 gjordes en överenskommelse mellan Statens Vattenfallsverk och Naturvårdsdelegationen om vilka Svenska älvar som kunde byggas ut och vilka som skulle bevaras. Naturvårdsdelegationen som var en informell sammanslutning av riksorganisationer och statliga instanser (bl.a. Samfundet för Hembygdsvård, Svenska Naturskyddsföreningen och Svenska Turistföreningen). Överenskommelsen som senare godkändes av riksdagen och regeringen innebar att 28 älvar (bland dem Torne älv, Kalixälven och Pite älv skyddades från utbyggnad, att 14 älvar fick

”

Det var en strid mellan “det goda” och det onda” på ett mycket personligt plan. Familjer och byar delades mellan de två ståndpunkterna.

uppskov i upp till 10 år och att 28 älvar (bland annat Vindelälven) godkändes för utbyggnad.

Året därpå presenterade Vattenfall sina planer för utbyggnad av Vindelälven och dess biflöde Laisälven. Efter några år började dagstidningarna översvämmas med insändare och artiklar som argumenterade för att älven skulle bevaras. De kom även inlägg till förmån för utbyggnad. Under de följande åren blev striden om Vindelälven allt hetare och känd i hela landet. Undertecknad var 7 år gammal när planerna blev kända, och växte upp mitt i den här kampen. Planerna på att dämma upp Vindelälven delade in befolkningen i Vindelådalen, liksom i hela landet, i två grupper – de som motsatte sig och de som stödde Vattenfalls planer. Det

Bildandet av Älvräddarnas Samorganisation skedde vid en träff i Smedjebacken 8-9 juni 1974. Representanter för sju lokala älvräddargrupper fanns på plats. Redan till året därpå hade organisationen utökats till att omfatta 16 grupper.

Den första styrelsen bestod av fr. v. Lars Lindström (Kommittén för Byske och Åby älvar), Astor Eriksson (Kommittén Rädda Västerdalälven), Gertrud Åswald (Aktionsgruppen för Härjedalsljusnan), Göran Bryntse (Ordf., Rädda Ljusnan, Stockholmsgruppen), Harry Nylén (Rädda Ljusnan, Ljusdalsgruppen), och Lars-Erik Lundberg (Kampen för övre Ljungan)

var en strid mellan "det goda" och det onda" på ett mycket personligt plan. Familjer och byar delades mellan de två ståndpunkterna. Få förblev neutrala. Sista ordet hade regeringen Palme när den 1 april 1970 meddelade att älven inte skulle byggas ut. Samtidigt ville regeringen istället sätta fart på en del andra kraftverksprojekt, bl.a. överledning av Kaitumälven till Kalixälven.

Med beslutet om att Vindelälven inte skulle byggas ut var Freden i Sarek i praktiken satt ur spel och bollen var satt i rullning! Inspirerade av den lyckosamma vindelälvskampen hade nya grupper bildats i hotade älvdalar runt om i landet, främst i norra Sverige. Det blev snart uppenbart för de lokalt verkande grupperna att samarbete mellan grupperna skulle stärka motståndet mot nya kraftverk och regleringar. Den 8-9 juni 1974 var det dags att skapa en gemensam organisation för landets älvräddare – Älvräddarnas Samorganisation. Det skedde under en träff på Storsand i Smedjebacken. I oktober året innan hade representanter för flera av grupperna på initiativ främst av Rädda Ljusnans stockholmsgrupp träffats på samma ställe för att diskutera vägen framåt för kampen mot vattenkraftutbygganden i Sverige och funnit att en gemensam organisation borde bildas.

”

Inspirerade av den lyckosamma vindelälvskampen hade nya grupper bildats i hotade älvdalar runt om i landet...

Den första styrelsen bestod av representanter för Kommittén Rädda Västerdalälven (Astor Eriksson), Aktionsgruppen för Härjedalsljusnan (Gertrud Åswald), Rädda Ljusnan, Ljusdalsgruppen (Harry Nylén), Rädda Ljusnan, Stockholmsgruppen (Göran Bryntse), Kommittén för Byske och Åby älvar (Lars Lindström) samt Kampen för övre Ljungan (Lars-Erik Lundberg). Göran Bryntse blev föreningens första ordförande. I pressmedelandet från träffen i Smedjebacken beskrivs att "organisationen har som målsättning att skapa opinion för och medvetenhet om de stora bevarandevärden de få kvarvarande älvarna och älvräckorna representerar. Det är av yttersta vikt för det rörliga friluftslivet och naturvärden att alla nu orörda älvräckor sparas."

Den nybildade Samorganisationen utökades snart med nya grupper. Redan vid det första ordinarie årsmötet som ägde rum i Kalix 14-15 juni 1975 bestod samorganisationen av 16 grupper, bl.a. Aktionskommittén Rädda Klarälven, Kampen för övre Ljungan och Kommittén för Kalix och Kaitum älvar. För att bli invald som medlemsgrupp i Älvräddarnas Samorganisation krävdes att syftet med organisationen var att arbeta för skydd av enskilda exploateringshotade älvar och älvräckor. Stark lokal förankring ger trovärdighet. En av de allra första arbetsuppgifterna för den nybildade organisationen var att skriva ett remissvar över den nyligen framlagda "Utredningen rörande vattenkraftutbygganden i Södra Norrland och norra Svealand – Vattenkraft och miljö", även kallad Sehlstedtska utredningen. Den innehöll en inventering av ett stort antal möjliga vattenkraftverk i Indalsälven, Ljungan, Ljusnan, Dalälven och Klarälven med biflöden. I utredningens betänkande bedömdes kraftnyttan för varje projekt och ställdes mot en värdering ur aspekterna Vetenskaplig naturvårdssynpunkt, Kulturminnesvård och Friluftsliv och rekreation. Strax därefter kom den Ekströmska utredningen (Vattenkraft och miljö 3) som avsåg möjligheterna till fortsatt vattenkraftutbyggnad i området norr om Indalsälven med undantag av Torne älv, Pite älv och Vindelälven. Även den utredningen byggde på en rangordning av olika älvar och älvräckors potential för elproduktion och olika motstående intressen. Här belystes ytterligare aspekter såsom rennäring, fiske, jordbruk och skogsbruk.

De två stora utredningarna skulle ligga till grund för en regeringssproposition om vilka vattendrag i norra Svealand och Norrland som borde undantas från fortsatt vattenkraftutbyggnad. Rent konkret skulle de skyddsvärda älvarna och älvräckorna räknas upp i riktlinjerna för den under 60-talet införda fysiska riksplaneringen. Således ägnades mycket av arbetet i den nybildade älvräddarorganisationen till att skriva remissvar, informera politiker och driva opinion främst

Glädje i Överammer efter Regeringens beslut 1990 att stoppa överledning av Ammeråns vatten. Foto: Gunno Rask

kring de älvar och älvräckor vars skydd inte prioriterades av utredarna.

I propositionen, som kom 1977, angavs således vilka vattendrag i norra Svealand och Norrland som borde undantas från fortsatt vattenkraftutbyggnad. Det gällde "de outbyggda huvudälvarna Torne älv, Kalix älv, Piteälven och Vindelälven, vissa av de s.k. skogsälvarna samt även en rad outbyggda älvräckor i älvar som i övrigt redan har byggts ut."

Tyvärr saknades många värdefulla älvar och älvräckor i regeringens förslag över undantag från kraftutbyggnad. De följande åren handlade därför arbetet i Älvräddarnas Samorganisation i stor utsträckning om att driva informationsarbete för att listan över undantagna älvar skulle utökas. Inte minst tack vare goda kontakter bland riksdagens ledamöter och på departement kunde flera nya älvar och älvräckor successivt tillföras undantagslistan.

En mer dramatisk händelse var när lokalbefolkningen i Storsjö Kapell by 1979 spärrade av en väg för att hindra bulldozers från att nå Sölvbackaströmmarna, en fors

i övre Ljungan som enligt vattendom skulle få byggas ut. Bybornas kamp blev riksökänd och gjorde djupt intryck på den svenska allmänheten. Frågan hamnade i Riksdagen som med minsta möjlig marginal beslöt att gå emot Regeringens beslut att tillåta utbyggnaden. Strax därefter

löste staten in fallrättigheterna från kraftbolaget. Som i så många andra fall kunde inte älvräddarna andas ut. 1996, alltså nästan 20 år senare ville kommunen köpa upp fallrättigheterna för att själv kunna bygga kraftverket. Så blev det dock inte. Andra exempel på kraftverksplaner

Ammeråns store förkämpe Birger Ajax får en varm kram av Marianne Nilsson som tack för framgångsrikt arbete. Foto: Gunno Rask

som under många år hindrat de lokala älvräddarna från att slappna av är Brunnsberg i Österdalälven och Långans kraftverk. I de flesta fall har utbyggnadsprojekten stoppats till slut. Ejforsen i den skyddade Västerdalälven är dock ett exempel på motsatsen. 2022 gav Mark – och miljödomstolen tillstånd till utrivning av ett sedan länge urdrifttaget kraftverk och anläggandet av ett nytt. Kraftverksplanerna hade varit ifrågasatta i flera decennier.

Ett annat exempel på framgångsrik mångårig älvkamp hämtar vi från 1990 när regeringen avlog en ansökan om tillstånd från två kraftbolag att få leda över vatten från Ammerån till sjön Gesunden för att öka elproduktionen i de två kraftverk som ligger närmast uppströms Ammeråns utflöde i Indalsälven. Regeringen hade på den tiden möjlighet att överpröva beslut tagna i Vattendomstol, och det var inte ovanligt att beslut om givna tillstånd upphävdes. De flesta gånger när så skedde berodde det till stor del på en stark, ihärdig och kunnig lokal opinion mot projekten.

Ett stort problem sett ur miljöns perspektiv var att den lagstiftning som tillståndsgivningen för vattenkraften var baserad på var tämligen ålderstigen. När Vattenlagen antogs av Riksdagen år 1918 var det inte för att skydda miljön utan för att underlätta exploatering. 1983 ersattes den gamla lagen med en ny som gav större vikt åt bl.a. miljöaspekter. Nästa steg framåt när Naturresurslagen antogs 1987. I den förbjöds uttryckligen byggande av nya dammar för vattenkraft i de älvar som hade avsatts för skydd i den fysiska riksplaneringen, inklusive de fyra stora älvarna: Torne-, Kalix-, Pite- och Vindelälven. Naturresurslagen och Vattenlagen tillsammans med ytterligare 15 lagar ersattes 1999 av Miljöbalken och Vattendomstolarna ersattes av Mark- och miljödomstolar.

Med några få undantag var exploateringstrycket på älvarna blygsamt under 00- och 10-talen. Älvräddarnas Samorganisation blev mer av en beredskapsorganisation vars huvuduppgift var att fortsätta hålla sina medlemmar informerade

”

När Vattenlagen antogs av Riksdagen år 1918 var det inte för att skydda miljön utan för att underlätta exploatering.

om situationen runt älvarna. Inte minst att beskriva värdet av fria älvar för samhället. För ca 20 år sedan började föreningen att allt mer intressera sig för att sprida kunskap om och förespråka restaurering av älvar. Det gällde både återställning av flottledspåverkade strömsträckor och byggande av fiskvägar förbi kraftverk eller dammutrivningar.

Då såväl som nu var information och opinionsarbete en huvuduppgift för föreningen. Självklart har organisationens arbetssätt förändrats över åren. De återkommande mötena var viktiga inte bara för att de olika grupperna skulle träffas för att utbyta erfarenheter och inspireras av varandra utan även för att de gav tillfällen till att formulera uttalanden om för dagen viktiga frågor som skickades ut till dagspress, radio och TV. Älvstriderna var tacksamma medialt och det var lätt att få publicitet kring aktiviteter och uttalanden. Under de första åren möttes grupperna 2-3 gånger per år, årsmötet inkluderat. Platsen för årsmötet valdes alltid strategiskt utifrån utbyggnadshot. Vilken älv, vilken grupp skulle ha mest nytta i sitt arbete med att få den draghjälp ett årsmöte skulle kunna ge. Förutom det formella årsmötet ingick alltid föredrag och exkursioner till olika platser vid den aktuella älven.

Personliga kontakter var viktiga verktyg i älvkampen. En viktig framgångsfaktor var att ett stort kontaktnät med politiker och tjänstemän byggdes upp. För att öka kunskap hos politikerna och hos allmänheten om vattenkraftens effekter och de levande älvarnas värde producerades en bok, Älvarnas bok, och ett par

innehållsrika informationsbroschyrer. Det här var ju långt före hemsidornas tid...

Tidskriften Älvräddaren har allt sedan starten 1980 varit en viktig väg att nå föreningens stödande medlemmar och prenumeranter med aktuell information. Under de första 20 åren bestod utgivningen av upp till 4 nummer per år. Layouten var betydligt enklare då. Från år 1999 får medlemmarna Älvräddaren i sina brevlådor en gång årligen.

Argumentationen mot älvutbyggnad innehöll då ett brett spektrum av negativa effekter där helheten, de ekologiska skadorna, oftast dominerade. Försämrade eller rent av totalförstörda sportfiskemöjligheter nämndes, men sällan som huvudnumret i debatten. Beroende på var i landet de planerade kraftverken var tänkta att byggas kunde försvårad renskötsel i vissa fall vara en viktig fråga att lyfta fram. Nya kraftverk var sällan eller aldrig ett plus för turismen, en inte försumbar källa till inkomster i levande älvdalar.

En summering av de 50 år som gått sedan Samorganisationen bildades är att endast en handfull nya vattenkraftverk har förverkligats under den tiden. Värdet av orörda älvar och älvsträckor har blivit allt mer etablerat i det svenska medvetandet. Att älvkampen utvecklades som en lokalt baserad gräsrotsrörelse i Sverige har utan tvivel haft en mycket stor betydelse för denna utveckling. Låga elpriser under en lång period gjorde investeringar i nya kraftverk olönsamma, vilket självfallet också har spelat in. Med tanke på den utveckling som nu sker med ökad elektrifiering, till och med av tung industri, kommer lönsamheten för investeringar i ny elproduktion att öka. Opinionsläget för de idag skyddade älvarna kan snabbt förändras. Framstötar att överge skyddet av outbyggda älvar har redan kommit. Älvräddarna kommer att behövas många år framåt.

Du hittar fler bilder av Jan-Peter Lahall på sidorna 29, 47 och 59.

ÄLVRÄDDARNA ÄR STOLTA över att få använda bilder tagna av *Jan-Peter Lahall*, en av Sveriges främsta naturfotografer, på vår hemsida och i våra publikationer. Med en karriär som författare och fotograf som sträcker sig över flera decennier sedan starten 1985, har Lahall vunnit stor uppskattning och erkännande för sitt arbete. Han har tilldelats flera prestigefyllda priser, inklusive *Årets naturfotograf*, *Årets Örebroprofil* och *Örebro stads kulturpris*. Lahall har även fått utmärkelser som *Årets Pandabok* av WWF, IFWP:s *Book of the Year*, samt vunnit i två kategorier i *BBC Wildlife Photographer of the Year*. Hans passion för natur och fotografisk skicklighet gör hans bilder oundgängliga för vårt arbete.

Jan-Peter är en väldigt trevlig individ, glad och omtänksam. År 2021 publicerade han en bok med titeln "Bilder, drömmar", där han delar med sig av sina favoritbilder från en samling på över 30 000 foton. Han finner inspiration i vackert

ljus och dimma när han tar bilder, liknande hur olje- eller akvarellmålningar tillför karaktär åt konstverk.

Hans absoluta favoritplats att fotografera är i gammelskogar. Han beskriver soluppgångar i dimma som något alldeles extra, som att ta ett lyckopiller. För att fånga det perfekta ögonblicket måste man vara snabb och inte tveka för mycket. Han tycker också att dramatiskt väder ger fantastiska bildmöjligheter.

Jan-Peters arbetsmetod är att när han väljer en plats att fotografera på eftermiddagen eller kvällen, så studerar han landskapet noggrant för att hitta motiv. Han föreställer sig bilderna mentalt för att kunna se det slutliga resultatet. Nästa morgon stiger han upp en timme innan soluppgången för att vara redo att fånga det perfekta ljuset. Ibland förändras ljuset snabbt och då måste han agera snabbt för att fånga stämningen innan den försvinner.

Han betonar vikten av att inte låsa sig vid en plats eller ett perspektiv, eftersom små förändringar i posi-

tion kan öppna upp nya möjligheter för bilder. Han uppmanar också till att våga ta risker, eftersom det är då de mest intressanta bilderna kan skapas.

Jan-Peter finner även intresse i att arbeta med solens skuggor och att ta närbilder som kan vara abstrakta men som växer fram desto mer man betraktar dem. Han menar att konst kan ses i allt om man bara vågar tänja på gränserna. Ibland tar han bilder som han först senare inser potentialen i.

När det kommer till att fotografera fåglar och djur är det viktigt att fånga rätt ögonblick eftersom de rör sig ständigt. Han tar också många olika exponeringar för att säkerställa att han fångar det bästa ögonblicket. Jan-Peter anser att vilken kamera som används inte är särskilt viktig och han är inte intresserad av de senaste kameramodellerna. För honom är kameran bara ett verktyg, likt en hammare för en snickare. Han berättar att han har varit trogen mot Canon sedan 1978, då han köpte sin första kamera från märket under en tre månaders resa till New York.

Den gröna omställningen förblindar!

Råneälven är folkets livsådra

Älvräddaren Gunnar Westrin har debatterat naturdestruktion så länge han kan minnas. Idag reser sig nya hot över en allt mörkare horisont.

JAG HAR LEVT med Råneälven i mer än femtio år och njutit varje minut av ett fortfarande fririnnande vattendrag. Hade vi inte ställt oss på barriärerna den gången, då utbyggnadshotet presenterades i den så kallade Ekströmska utredningen, hade vi förlorat älven. Jag har många gånger fått frågan varför vi reagerade som vi gjorde, varför vi inte lät industrin ta hand om älven.

För mig har svaret alltid varit lätt; Jag gjorde det för morfar, den jämtländske bonden som tog mycket illa vid sig när kraftverk och dammar byggdes i den förr så vackra och fiskrika Ströms Vattudal. Råneälven räddades i november 1986 efter en dramatisk omröstning i riskdagen. Med ynka 21 rösters övervikt kunde vi till slut andas ut.

Den gröna omställningen

Nu har det gått många år sedan älven räddades, även om det till och

från har poppat upp nya galna ideer. Däremot har många andra orosmoln rest sig ur horisonterna, som enorma industriprojekt, som batterifabriker, stålverk, vindsnurror och nya gruvor. Listan kan göras mycket längre. En riktig dolkstöt kom för några månader sedan, då ideer framfördes att landet måste bygga ut de skyddade älvarna, med nationalälvarna i centrum? Motiveringen var att vi måste följa dekretet om den gröna omställningen. Jag har svårt att se det gröna i nya kraftverk bland annat på grund av destruerade marker, skogar och vatten.

Jag är helt med på att vi måste rikta in oss på en grönare anpassning, ett självklart rättesnöre för mig men knappast som en motivering gällande destruktiva industrietableringar.

Samebyarnas vånda

Ett exempel kan vara ideer om nya gruvor inom olika renskötselområden. En av dessa samebyar som

”

**Råneälven räddades
i november 1986
efter en dramatisk
omröstning i riks-
dagen. Med ynka
21 rösters övervikt
kunde vi till slut
andas ut.**

riktigt hamnade i kläm var Girjas sameby väster om Kiruna. På trakten fanns ideer om ett antal gruvprojekt som skulle bli dagbrott, oftast via utgrävda sjöar. Ett problem som hamnade under radarn handlade om den avrinning som alla gruvor skulle alstra, framför allt från gruvhålen som förr var sjöar. Eftersom landskapet är kuperat skulle gruvvattnet rinna antingen till Kalixälvens källflödessjöar eller söderut till Kaitumälven.

Vi som värnar om det rinnande vattnets egenvärde reagerade naturligtvis mot detta, framför allt med tanke att både Kaitumälven och Kalixälven var/är nationalälvar och skyddade i Miljöbalken. Renskötselen skulle allvarligt drabbas, vilket ignorades från industrin. Om dessa sjöar skulle blivit gruvor, skulle självklart renskötseln blivit hårt drabbad.

Om renskötseln inte längre skulle fungera, kommer så småningom samebyarnas identitet att suddas ut.

Siken en folkfest

Hur gick det då med Råneälven efter beslutat att den inte skulle byggas ut? Jag bor vid älven och ser den varje dag och har sett förändringarna både på gott och ont. Det fanns något som till en början förbryllade, men som efter ett olyckstillbud kom fram i ljuset.

Jag märkte genom åren att harrbestånden hade minskat. I samma veva började vi ana ”ugglor i mossen”. Sikarnas mastodontiska höstlekar tröt och till slut blev det alldeles tyst på de två forsnackarna mitt i byn. Skådespelet var så pass egenartat att folk kom till Råneå

enbart för att beskåda ett skådespel utan motstycke.

Jag jobbade fortfarande som lärare och såg till att alla mina elever, under många år fick uppleva dramat. Eleverna tyckte det var intressanta stunder, framför allt när storsikarna kom närmare land. Det plaskade och skvätte om aktiviteterna, som varade under en knapp vecka.

Plötsligt, en vacker oktoberdag blev allt tyst och stilla. Stillhetens vånda drabbade inte bara folket utan också naturen som en helhet.

Några år senare, precis i den tid då sikarna borde ha varit på plats, smög jag ner med mitt flugspö för höstens sista harrfiske. Det var kallt i luften, men vindstilla och allmänt färggrant. Jag saknade verkligen alla fiskplask

som var vanligt förekommande när sikreproduktionen fungerade.

Grönsaken som tog över

Jag iordningställde spöet, remmade fast vadarbyxorna och klev ut i kallvattnet. Plötsligt kändes det som att något tog tag om mina ben och jag föll som en fura? Dyngblöt och förvånad lyckades jag ta mig i land men blev självklart nyfiken på vad som egentligen hade skett. Då såg jag synen jag aldrig kommer att glömma. Vattnet tycktes vara blågrått med inslag av grönt. Blöt och kall vadade jag vetgirigt ut igen, stoppade ner armarna så långt jag nådde och fick upp ”ett hölass” med grönsaker? Jag baxade upp flera enorma fång med dessa okända växter som lades på land.

Hårslingan som tog över Råneälven och skakade det ekologiska systemet. Foto: Kurt Engström/NSD.

”

Så länge som ekonomin går före ekologin har naturen ingen chans.

Råneälven är mitt livselixir

Växten heter "Hårslinga" och är vanligt förekommande i de flesta vattendragen, dock i varierande mängd. Den har alltid funnits i älven, hittat sin nisch men aldrig i massor.

Expertis från Luleå universitet kunde snabbt konstatera att igenväxningen av slingan måste bero

på bland annat övergödningar uppströms. Efter hemkonsten ringde jag pressen som förde ut budskapet om älvens tillstånd till allmänheten.

Osynliga fiender

När jag vindpinad och dyblöt vandrade upp till cykeln var saken redan klar. Hårslingan hade förökats sig till en ogenomtränglig metertjock matta över sikarnas gamla lekplatser. Dagen efter kunde jag konstatera att samma elände också hade drabbat den andra forsen i byn.

Nyheten fick stor fokus runt länet och förståelsen för att älven inte mådde bra kunde lätt konstateras. Då svarade en biolog på scenariot;

– När en älv känner att den har blivit övergödd eller försurad bildar den ett filter av hårslinga ner mot mynningsområdet. Meningen med detta var att förorenat vatten inte

skulle nå ut till havet, sade experten.

Förvåningen var stor den gången. Därför ringde direkt min morbror som var professor i zoologi och etologi.

– Vem kan tro att en älv kan tänka ut den strategin, sade han förvånat i telefonen. Här kan man sarkastiskt påstå att den gröna omställningen blev något helt annat än ekologiskt riktigt! Avslutningsvis kan konstateras att försurningen och övergödningen tog livet av Råneälvens klassiska storsikar. Dessutom kan konstateras att den populära laken har decimerats å det förskräckligaste. Det vi inte ser bryr vi oss inte om.

Laxen har kommit för att stanna

Det som kan vara positivt i allt elände är att laxen tydligen har hittat hem igen. När jag flyttade till Råneå frågade jag de äldre i byn hur det

Donera med Swish!

Älvräddarna är tacksamma för alla donationer, stora som små!

stod till med laxen. Vissa svarade att det aldrig har funnits lax i vatten-systemet, andra att det fanns en del lax när de själva var tonåringar. Ett problem som har funnits med Råne-älven är den sandbank som genom åren har vuxit i utloppsområdet mot Bottenviken. Den har tydligen varit till förfång för laxen som inte har kunnat lokalisera Råneälvens vattenutflöde. Banken får heller inte grävas bort eftersom i denna finns rester av allehanda gifter (arsenik mm) som skomakerierna i Råneå på sin tid hade dumpat rakt ut i älven.

Det blev därför en politisk och fiskebiologisk ansträngning att begränsa laxfisket i Östersjön, vilket man till delar har lyckats med. En av dessa framgångar blev att Råneälven till slut blev laxförande. Den strate- gin får vi framför allt tacka fram- gångsrika fiskebiologer.

”

– När en älv känner att den har blivit övergödd eller försurad bildar den ett filter av hårslinga ner mot mynningsområdet. Meningen med detta var att förorenat vatten inte skulle nå ut till havet, sade experten.

Alla laxars urmoder

Jag minns en händelse från min första tid i Råneå som jag aldrig glömmar. Av någon anledning upp- täckte någon en hoppande lax i ett av selen uppströms i älven. Ryktena gick snabbt runt byarna och så många nät som kastades i älven den natten har aldrig tidigare skett. Av någon anledning klarade sig laxen den gången, en fisk som jag brukar kalla ”alla laxars urmoder”. Dessutom har uttern ökat i antal, vilket gläder en luttrad miljöspanare.

Vi vann den totala segern om älvens framtid. Det var synliga pro- jekt med dammar och kraftverk. Vi

hade alla papper på bordet och visste exakt vad som skulle ske. Man kan enkelt påstå att vi hade stenkoll på de tänkta aktiviteterna. Nu har vi tyvärr hamnat i ett grum- ligt bakvatten, eftersom försurning och övergödning inte alltid tas på allvar, trots varningar från forskare. Vattnet ser lika blankt och blått ut som alltid, trots att siken har försvunnit och att hårslingan har tagit över.

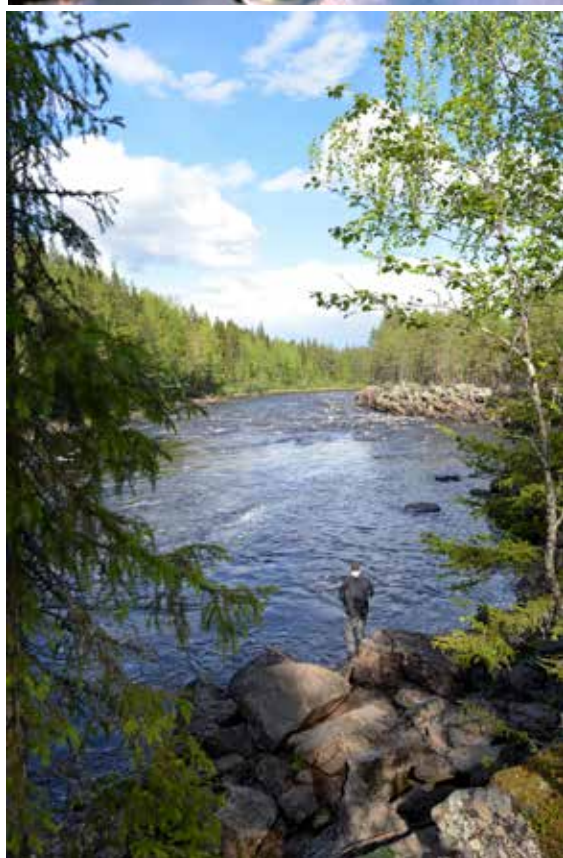
Folkets röst

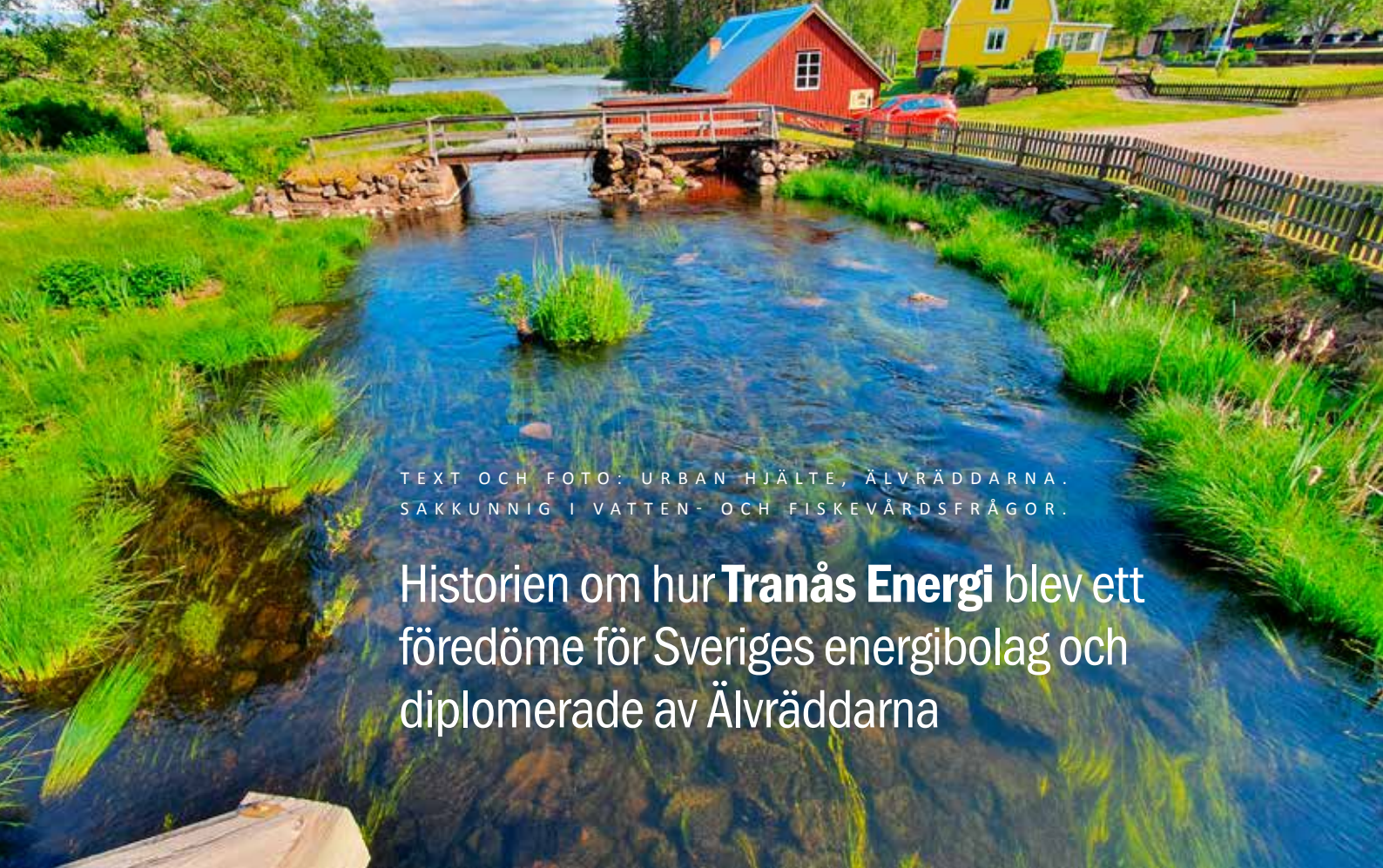
Det finns tre uttalanden som jag verkligen har bevarat i mitt minne. Minns den där vackra kvällen när jag stod lutad mot Sörforsbron mitt i Råneå. Det var i mitten på åttiotalet och kampen glödde. Då kom en av mina äldsta vänner, en genuin rånebo av klassiskt märke. När han kom fram till mig lade han handen på min axel och sade;
– Ser du inte hur vackert älven rinner där alldeles i onödan!
Den andra kommentaren kom efter att jag kommit hem från en av mina resor till Alaska. Jag stod nere vid älven och hade just avslu- tat en flugfiskeafton efter harr. Då kom en äldre man fram till mig och satte sig ner vid stranden, en gammal kämpe av den ädlaste sorten.

– Hur kan du stå här och fiska småharr när du har bott i Alaska och fått laxar på tjugo kilo, sade han och log. I skrivande stund minns jag inte mitt svar, men anade att vi fick en trevlig prat- stund med varandra.

Den tredje betraktelsen kom någon tid efter upptäckten av den påträngande hårslingan. En kvinna kom gående efter stranden av forsen, stannade och ville få en pratstund. Hon hade läst artikeln om hårslingan i dagspressen.

– Den där hårslingan du pratade om kan väl inte vara så farlig efter- som ingen ser den? Dessutom lär växten vara bra för flodkräftorna att gömma sig i.

TEXT OCH FOTO: URBAN HJÄLTE, ÄLVRÄDDARNA.
SÄKKUNNIG I VATTEN- OCH FISKEVÅRDSFRÅGOR.

Historien om hur **Tranås Energi** blev ett föredöme för Sveriges energibolag och diplomerade av Älvräddarna

Vackert parti uppströms Österbymo.

Det känns riktigt kul att ha fått vara delaktig och skriva om detta, att ett energibolag frivilligt och föredömligt tar ansvar för livet i vattnen där de har verksamhet. För många vattenvänner betraktas detta som en stor -och viktig händelse.

ARET VAR 2007 och jag jobbade på Länsstyrelsen med naturvård i vatten. Fick av min närmsta chef reda på att det skulle komma en person som var ansvarig för vattenkraften på Tranås Energi och att vi skulle diskutera åtgärder för öring och flodpärlmussla p.g.a. att en damm behövde repareras vid Olstorp i södra Östergötland. Strömsträckorna från utloppet av Västra Lägern ner till Östra Lägern utgör första delen av den fina och värdefulla Bulsjöån.

Minns att jag tänkte att det blir väl som det brukar när vattenkraft-

bolag ska göra något som kostar pengar och gynnar fisk och vattenmiljö. Alltså allmän motvillighet och så lite och så billigt som möjligt!

Men innan mötet sa min närmsta chef Per-Erik "Pecka" Larsson – den här personen är faktiskt annorlunda mot vad vi är vana vid. Personen från Tranås Energi var Börje Gustafsson och Pecka hade ju faktiskt helt rätt, han var jättetrevlig och tillmötesgående när vi föreslog att bygga ett omlöp/faunapassage samtidigt som dammen skulle renoveras. Han var väldigt positiv till allt som kunde gynna vattenlivet och tyckte inte heller det var några problem att

släppa ca 300 s/l i omlöpet istället för de 70 s/l som den ganska nya vattendomen slagit fast! Klart förvånad och samtidigt väldigt glad tänkte jag – men finns det verkligen såna här vattenkraftbolag i Sverige, det hade jag och mina kollegor aldrig hört talas om tidigare...

Efter det positiva mötet och allt sjunkit in började resan, som nu med facit i hand, blivit en riktig framgångssaga där Tranås Energi blivit det bolag som gått i bräsch och visat att det går att förena verklig hänsyn till naturen och vattenlivet med elproduktion. De har dessutom med sitt goda rykte fått många nya kunder som ser värdet i att köpa sin el från ett bolag som verkligen bryr sig om naturen.

När vi kommit fram till vad som skulle göras så fick jag i uppdrag att ta fram en ritning på ett omlöp/faunapassage under vintern. Vi kom fram till att en kombinerad fiskväg med kammartrappa genom dammvallen och ett omlöp var bästa lösningen.

Ritningen godkändes och vi planerade vad som behövde göras inför byggstarten i maj 2008. Vi bestämde bl.a. att vi skulle nyttja samma entreprenör som skulle reparera dammvallen och tillverka och montera nya rostfria dammluckor. Under vintern prefabricerade entreprenören sektionen i betong som skulle utgöra första delen av fiskväg en genom dammvallen. På så sätt blev det både billigare och mer rationellt.

Under maj-juni lyftes betongsektionen på plats och fiskvägen färdigställdes, flödet justerades in, skuggande träd och buskar planterades m.m. Detta var första steget i Tranås Energis och vår vision om att återskapa fria vandringsvägar och förbättra förutsättningarna för vattenlivet i ån och sjöarna Sommen, Östra och Västra Lägern. Första steget med målet med att återskapa möjligheterna för den mycket värdefulla och storvuxna, uppströmslekande Sommenöringen att åter kunna vandra och leka i hela vattensystemet var taget. Under 2017

bildade Länsstyrelsen ett naturreservat här vid Olstorp p.g.a. de höga naturvärdena i vattendraget.

Några år efter arbetet vid Olstorp skulle dåvarande ansvarig för vattenkraften på Tranås Energi, Börje Gustafsson, gå i pension och oron för

med Vd, och övriga anställda verkligen fortsatt med det fina arbetet att värna om vattenlivet och den biologiska mångfalden där de har verksamhet och rådighet.

Fisketidningar, andra organisationer och andra med intresse av vatten- och fiskevårdsfrågor

Omlöpet helt klart vid Olstorp juni 2008 ...och snart dags att släppa på vattnet.

att en ny chef inte skulle ha samma beundransvärda och positiva inställning till vattenlivet gnagde...

Oron visade sig vara obefogad. Börje lovade att rekrytera en person som uppfyllde hans visioner och höga krav på att värna om miljön i vattendragen. Till ny ansvarig för vattenkraften på Tranås Energi utsågs Magnus Lundberg, som tillsammans

ringde och frågade om det verkligen var sant att Tranås Energi var så tillmötesgående och måna om vattenmiljön. Älvräddarnas Generalsekreterare, jag och mina kollegor på Lst bekräftade att det faktiskt var sant...

För att visa uppskattning ville vi visa och sprida att det faktiskt finns kraftbolag som helt frivilligt

Diplomeringsen. Från vänster, Christer Borg f.d. GS Älvräddarna, Niklas Johansson, Martin Falklind f.d. chefredaktör på Fiskejournalen.

Fint biotopvårdat strömparti uppströms vid Ådala/Sunds bruk.

ser till att deras verksamhet miljöanpassas så långt det går, beslutade Älvräddarna 2012 att som första energibolag tilldela Tranås Energi Älvräddarnas nyinrättade diplom för optimalt miljöanpassad vattenkraft, med kriterier som är extremt hårda. Älvräddarnas kriterier för diplom

säger bland annat att energibolagets samtliga vattenkraftverk ska omfattas av miljöanpassning i form av fiskvägar och att åtgärder ska ske med valet "Bästa möjliga teknik". Sedan 2012 är det ännu bara ett till bolag som fått diplom, vilket visar hur hårda kraven är.

Detta visar att det faktiskt går att bedriva vattenkraftproduktion och samtidigt ta stor hänsyn till naturen och vattenlivet. Bolagets goda rykte har dessutom gett många nya kunder. Tänk om fler vattenkraftproducenter visade samma vilja och hänsyn...

Ett stort problem med visionen med att skapa fria vandringsvägar för den unika Sommenöringen var att Tranås Energi inte ägde det nedersta kraftstationen vid Visskvarn som är beläget i nedersta delen av åns utlopp i Sommen. Nyckeln till att nå visionen var ju att fisken kunde passera detta första definitiva hinder som ligger endast 700 m upp i ån.

Efter flera år av försök att köpa loss stationen, där Älvräddarna, på olika sätt aktivt försökte hjälpa till, förvärvades efter flera bakslag Visskvarn 2015. Nu föll alla bitar på plats och visionen blev möjlig att nå. 2019 byggde Tranås Energi, för egna pengar, ett omlöp vid Visskvarn med fiskräknare och kamera. Flera hundra öringar i vikter upp till ca. 5-7 kg har dokumenterats passera i övervakningen, både uppströms och nedströms.

Under de sista 18 åren har mycket arbete lagts ner på att bl.a. skapa lekplatser och ståndplatser i Bulsjöån, vilken även har ett stationärt bestånd av öring, vimma och flodpärlmussla. Elfisken visar att den stationära öringen ökat och spridit sig. Men vi väntar fortfarande på att se lekande stor sommenöring på de fina sträckorna längre uppströms och resultaten av leken fram till nu har Tranås Energi med egna pengar och initiativ byggt tre omlöp belägna vid Olstorp, Forsnäs och Visskvarn.

Nu 2024, är det dags för Oppeby damm, som är det sista vandringshindret som är kvar mellan Sommen och Västra Lägern. Det bör även nämnas att de, frivilligt utan kompensation, släpper mer än dubbelt

Från Tranås Energis Kamera/fiskräknare i omlöpet vid Visskvarn.

så mycket vatten förbi sina 3 kraftstationer än vad de vad vattendomarna från 1993 fastslagit, vilket givetvis är mycket positivt för fisk och fauna i hela vattensystemet.

Innan 2008 och under tiden fram till idag har bolaget på ett fördömligt sätt även miljöanpassat sin verksamhet i Svartån, som är Sommens största tillflöde. Detta främst för att förbättra förutsättningarna för det andra beståndet av uppströmslekande Sommenöring. Tranås Energi har också, sedan 2022 fått kommunstyrelsens tillåtelse att ansvara över fiskevårdsarbetet i Svartån, med mål att främst förbättra förutsättningarna för öringen.

För övrigt kan nämnas att när Tranås Energi skickade in ansökan om att ändra vattendomen för att flerdubbla minimiflödet vid Olstorp, hörde Mark- och miljödomstolen av sig och frågade om de skrivit fel – det är ytterst sällsynt att ett energibolag vill ha högre krav. Tranås Energi framtidssäkrar på så vis dessa flöden i den nya domen, exempelvis om stationen skulle säljas.

Ansökan godkändes och tack vare de åtgärder som gjorts, bl.a. bygge av omlöp, biotopvård och stabilt och högre flöde har både öringbeståndet stärkts och den starkt hotade flodpärlmusslan som lever i området fått bättre möjligheter att fortplanta sig.

Det ska bli mycket spännande att följa utvecklingen av alla fina åtgärder framöver. Att som på sträckan vid Visskvarn, se stora, upp till 8-10 kg tunga, öringar av ursprungstam leka i hela systemet vore fantastiskt!

El för dig som värnar om livet i våra vatten

El från levande vatten

Att arbeta tillsammans med naturen är en självklar del av vår vardag. Är det så för dig också? Välj ett fiskvänligare elavtal hos Tranås Energi och ange koden FE107 när du tecknar det på tranasenergi.se, så skänks 200 kr till Älvräddarna.

TRANÅS ENERGI

Ångermanälvs- PROJEKTET

NÄR JAG BÖRJADE arbetet som projektledare i Vilhelmina Model Forest och Ångermanälvsprojektet för drygt 20 år sedan hade jag, ända sedan barnsben, fått höra av människor i min omgivning att det inte kommer gå att få tillbaka djurlivet i Ångermanälven. Att fiskvägar inte fungerar förklarades, från kraftbolagens håll, med målande beskrivningar som att det blir fiskfärs i kraftverksturbinerna när fisken ska gå tillbaka till sjöar och hav. Det ansågs inte heller vara möjligt att släppa vatten i torrlagda fåror eftersom en nödtappning skulle förstöra botten i fåran, det fanns inga lekplatser kvar i älven, och så vidare...

Älvarna är livsnerv (kroppspulsådror) i våra landskap. En central anledning till att Norrland befolkades var för att det fanns gott om mat, och då framförallt i form av fisk i älvarna och sjöarna. I de flesta älvdalar i Norrland har dock både livet i och vid älvarna decimerats. Det omkringliggande landskapet har exploaterats och modifierats så hårt att det bidragit till att människor inte längre vill eller kan bosätta sig och försörja sig (på t.ex. fiske och besöksnäring m.m.) i områdena. Exploateringen består av

Edenforsen i Junsele

miltals av kanaliserade älvsträckor, miltals av torrlagda älvfåror, miltals av tunnlar som leder vatten kors och tvärs under markytan och tömmer sjöar. I dessa sjöar har man höjt vattenytan, de blir överfyllda under hösten och under vintern sänker man nivån upp till 25 meter under sommarnivån. På våren liknar många stora sjöar nästan tomma badkar. Det finns i stort sett inga fiskvägar byggda förbi de stora kraftverks- och regleringsdammarna. Problematiken jag beskrivit ovan gäller de flesta av Norrlands reglerade älvar, bland många till exempel Luleälven, Piteälven, Umeälven och Ångermanälven.

Vid det första mötet om Ångermanälvprojektet, i Sollefteå i maj 2006, deltog representanter från Skogsstyrelsen, länsstyrelsen, dåvarande Fiskeriverket och Vattenmyndigheten samt någon fiskerikonsulent. Det blev ett bra möte. De flesta deltagarna var överens om

”

På våren liknar många stora sjöar nästan tomma badkar.

Det finns i stort sett inga fiskvägar byggda förbi de stora kraftverks- och regleringsdammarna.

att vi skulle undersöka möjligheten att genomföra miljöförbättrande åtgärder i de reglerade älvarna och att Ångermanälven var en bra älv att börja jobba med då den är så kraftigt påverkad av vattenkraftutbyggnad. Man kom överens om att Vilhelmina Model Forest skulle hålla i arbetet och en styrgrupp, bestående av olika myndigheter och experter på området, bildades.

När Ångermanälvprojektet släppt den första rapporten från pilotprojektet i övre delen av Ångermanälven, blåste det medvind. Många myndigheter och organisationer var helt ense om att det, med relativt enkla medel, går att göra miljöåtgärder som återskapar och behåller älvarnas naturvärden inför framtiden utan att ge stort avkall på elproduktionen och reglerkraften. Genom Ångermanälvprojektet, och andra projekt som pågått längs de stora norrländska älvarna, är det bevisat att mycket av det jag hörde fram till för 25 år sedan bara var struntprat. Det är absolut möjligt att göra något för att förbättra förhållandena för djur och växter och, som en följd av det, även för de människor som lever längs våra reglerade vattendrag. Dessutom behöver det inte vara dyra åtgärder!

Jag brukar göra en jämförelse mellan människans blodomlopp och vattendragen i vår natur, i illustrationen ovan har jag använt Ångermanälvssystemet (Ångermanälven, Faxälven och

Forsmo före regleringen. År 1936.

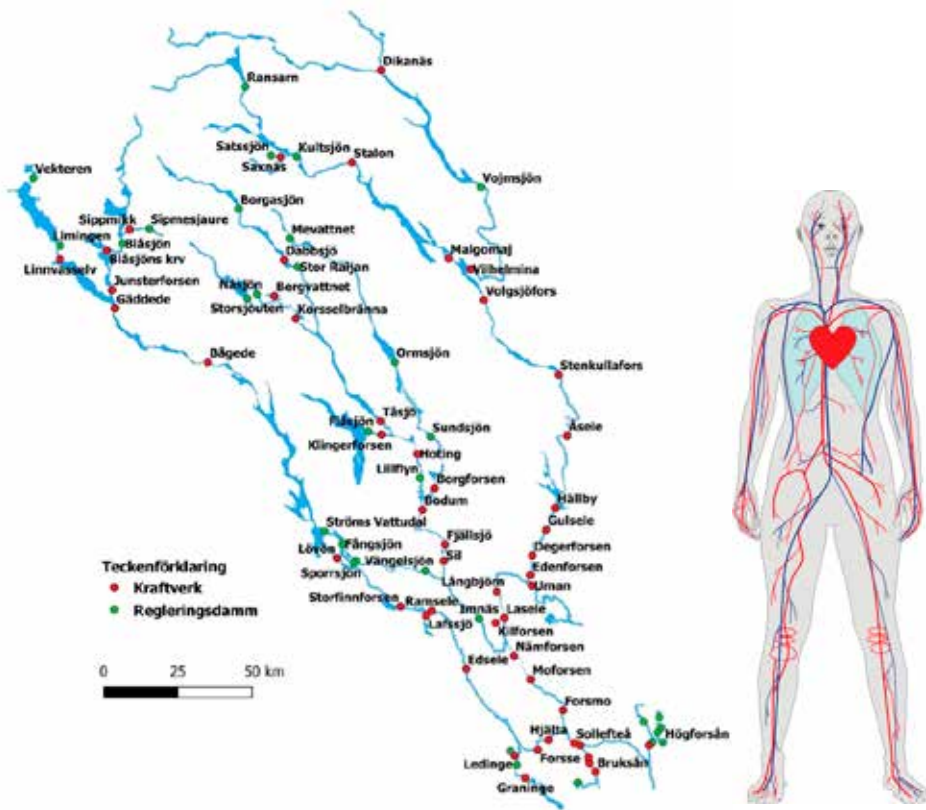
Forsmo kraftverk efter regleringen.

VILHELMINA MODEL FOREST OCH ÅNGERMANÄLVSPROJEKTET

Målet är att arbetet inom Ångermanälvprojektet framöver ska inriktas på fördjupade studier och genomförande av de åtgärder som föreslås i rapporterna från de olika delprojekten. Restaurering i flottledsrensade bäckar är exempel på arbete som redan utförts i fält inom projektet. Vid Bullerforsen i Vilhelmina har två stycken torrlagda älvfåror, om sammanlagt 1100 m, öppnats upp.

Andra exempel på vattendrag där miljöförbättrande åtgärder genomförts är Laxbäcken, Torvsjön, Albloelbäcken och Mesjöbäcken. Under sommaren och hösten 2022 genomförde Vilhelmina Model Forest tillsammans med Världsnaturfonden WWF och Sollefteå kommun en detaljerad utredning av en fiskväg förbi Sollefteå kraftverk.

Du kan läsa mer om det arbete som har gjorts inom Ångermanälvprojektet på <https://vilhelminamodel-forest.se/angermanalvsprojektet/>

rande arter som lax, havsöring, ål och flodnejonöga i de stora älvarna i Norrland, väster om E4:an.

I juni 2018 antogs ny lagstiftning som innebär att vattendomarna i samtliga reglerade vattendrag ska omprövas. Detta är naturligtvis mycket angeläget och låter väldigt vackert. Smolket i bågaren är dock att omprövningarna av de norrländska älvarna kan ta upp till 20 år att genomföra och att lagen även säger att elproduktion och reglerkraft ska gå före miljöåtgärder. Efter lagens ikraftträdande har vattenmyndigheterna också fått i uppdrag att göra så stora undantag som möjligt från de förslag till miljöförbättrande åtgärder som länsstyrelserna tagit fram baserat på EU:s vattendirektiv – det europeiska direktiv som säger att alla vatten måste må bra och att de flesta därför måste åtgärdas. Söder om Dalälven ska miljöåtgärder genomföras vid alla dammar och kraftverk, men i de norrländska älvarna ska i stort sett inga miljöåtgärder göras.

Den nya lagstiftningen

innebär alltså bokstavligen en död hand över de stora, reglerade älvarna i Norrland. Det är också

Fjällsjöälven) som exempel. Om vi anlitar en kirurg, en av världens bästa, och gjorde ca 80 bypassoperationer på olika delar av en människas blodomlopp – vad skulle hända då? Överlever människan alla ingrepp så skulle han eller hon antagligen ändå gå en långsam död till mötes. Jag menar att det är lite så vi gjort med våra utbyggda älvar. Ångermanälven, som exempel på en av Sveriges största älvar, är pulsådern i sitt avrinningsområde och landskapet där vi lever, och älven går nu en långsam död till mötes. För att vara riktigt hård, kan man även mena att Ångermanälven dog redan när laxen och andra arter, som ål, flodnejonöga och vandringsik, för alltid (?) stängdes ute från den, då Sollefteå kraftverk (Ångermanälvens nedersta kraftverk och därmed den första bromsklossen, eller hjärtinfarkten i blodomloppet, om man så vill) byggdes.

Ibland förundras jag över hur vinklat vi i det moderna samhället ser på olika slags djur. Landdjur mår vi mycket om (absolut inget fel i det), men djur under vattenytan (som vi inte ser i lika stor utsträckning) bryr vi oss inte lika mycket om. Ibland när jag föreläser brukar jag säga att jag ska lägga ett förslag till

riksdagen om att alla älgar väster om E4:an ska utrotas, på grund av de extremt stora exportförluster vi gör för att älgen åter upp gran- och tallplantor. Då reagerar publiken starkt och ifrågasätter om jag är riktigt klok. Många verkar dock inte bry sig om att man utrotat havsvand-

Ett av många möten ute i fält. Det här mötet ägde rum längst med Fjällsjöälven. Deltagarna (styrgruppen) vid det här mötet var från vänster Ingemar Näslund, Länsstyrelsen Jämtland, Leif Göthe, Sötvattensbiolog, Erik Degerman, SLU Örebro, Annika Berglund, Strömsunds kommun, Mikael Strömberg, Vilhelmina Model Forest, Anders Berglund, Länsstyrelsen Västernorrland, Joakim Svensson, Länsstyrelsen Jämtland, Jörgen Sikström, Ordf Ångermanälvens och Vapstälvens vattenråd/Dorotea kommun samt Marcus Bryntesson, Länsstyrelsen Västernorrland.

”

Detta försvårar påtagligt genomförandet av EU:s vattendirektiv, och långt värre, det fastlägger den döda handen över Norrlands älvar.

Dabbsjön som ligger i Fjällsjöälven. Sjöns vattennivå sjunker 25 meter under vintern.

synnerligen anmärkningsvärt att vattenmyndigheten i sin senaste åtgärdsplan för Ångermanälven visar på en närmast total avsaknad av kunskap om förekomsten av akut och starkt hotade arter i avrinningsområdet. Vidare föreslås inga ytterligare vandringsvägar och nästan inga ökade minimitappningar, vilket innebär att de obefintliga miljövillkoren i vattendomar fastställda med stöd av 1918 års exploaterande vattenlag i praktiken permanentas. Detta försvårar påtagligt genomförandet av EU:s vattendirektiv, och långt värre, det fastlägger den döda handen över Norrlands älvar.

Förslaget till nationell plan för miljöanpassning av vattenkraften har man (Havs- och Vattenmyndigheten och Energimyndigheten) endast avsatt 1,5 TWh av vattenkraftproduktionen i Sverige för miljöåtgärder. Som ett exempel kommer endast 0,1% av dessa 1,5 TWh att gå till miljöåtgärder i Ångermanälvsystemet (Ångermanälven, Faxälven och

Fjällsjöälven). Enligt uträkningar från Länsstyrelsen Jämtland räcker det till en halv fiskväg vid Blåsjön (i Jämtland), därefter är åtgärdsutrymmet slut. En halv fiskväg skulle vara resultatet av ”moderna miljövillkor” för en av Sveriges största älvar, snacka om att det ”bidde en tummetott”.

Vilhelmina Model Forest, tillsammans med flera myndigheter, kommuner, universitet och andra organisationer, har under många år arbetat fram förslag på miljöåtgärder i Ångermanälven, Faxälven och Fjällsjöälven. Vi har även grovt skattat att det skulle krävas cirka 3,3 TWh för att miljöanpassa alla reglerade vattendrag i Sverige. 3,3 TWh är endast en liten del av det elöverskott som Sverige faktiskt har. De senaste 13 åren har Sveriges elöverskott växt, år efter år. 2022 var elöverskottet uppe i hela 33 TWh och det efter att vi dragit bort den el vi importerar som är 6,2 TWh. Som en jämförelse var produktionen vid

Ringhals kärnkraftverk 13,9 TWh år 2022. Alltså har vi ett överskott på el i Sverige med nästan 2,5 gånger elproduktionen vid Ringhals. Man kan då tycka att det är märkligt att staten inte kan satsa 3,3 TWh till miljöåtgärder i hela Sveriges reglerade vatten. Istället ägnar sig kraftbolagen, Havs- och Vattenmyndigheten (HaV) och Energimyndigheten med flera åt att måla upp skräckscenarion, om hur vi snart är strömlösa.

Donera med Swish!

Älvräddarna är tacksamma för alla donationer, stora som små!

Holaforsen som ligger väster om byn Näsåker före och efter regleringen..

Det kommer även argument från kraftbolagen, Energimyndigheten, HaV och politiker som menar att vi inte får minska elproduktionen i älvarna eftersom vi behöver reglerkraften, bland annat för att det byggs vindkraft över hela Sverige. Som jag ser det är ett sådant uttalande enbart att gå kraftbolagens ärenden. När det gäller reglerkraften måste väl ändå Sverige ha reglerkraft så det blir över då vattenkraften står för ca 45% och kärnkraften för ca 40% av Sveriges elproduktion = 85% reglerkraft i Sverige.

För att summera resonemanget kring den nationella planen för miljöanpassning av vattenkraften och omprövningar av vattendomar, så menar jag att man kan fråga sig vad det skulle tjäna till? Omprövningarna kommer att kosta enorma summor skattepengar, pågå i många år framöver och ändå inte leda till några miljöåtgärder i de stora Norrlandsälvarna. En omfattande administrativ apparat dras igång till stora kostnader, kostnader som antagligen är större än vad miljöåtgärderna i älvarna hade kostat.

Ångermanälvprojektet har inte som mål att riva ut vattenkraften i

de stora älvarna, utan målet är att elproduktionen och miljöanpassningar ska kunna samverka, med så lite elproduktionsbortfall som möjligt. Det står klart att det arbete som gjorts och de rapporter som producerats inom Ångermanälvprojektet (6 st) har ökat medvetenheten, både hos "vanligt folk" och hos kommuner och myndigheter, om hur illa ställt det är med Ångermanälven, men även att det går att åtgärda många av problemen. Jag, och alla de som arbetat med Ångermanälvprojektet under åren, har också mött många av de kämpar ute i bygderna, som tror på och jobbar för att få livet tillbaka till älvarna. Rapporterna från Ångermanälvprojektet visar att det, med relativt enkla och billiga åtgärder, går att återuppliva Ångermanälvssystemet. Nu är det hög tid för riksdag, regering och våra nationella myndigheter att erkänna problemen, att ta sitt ansvar och att se till att vattenkraftsproducenterna tar sitt.

År 2018 protesterade alla kommuner inom Ångermanälvssystemet (5 st) mot de nya direktiven till miljöprövning av vattenkraften. Protesten skickades till alla

riksdagsledamöter och berörda departement. Protesten fick inte ens ett artigt svar, långt mindre ett intresserat svar, från riksdagen eller regeringen. För en tid sedan bjöds alla riksdagsledamöter att komma och besöka Ångermanälven, för att se vilka skador vattenkraften åsamkar våra stora älvar. Endast en person kom! Tyvärr upplever vi som arbetat med Ångermanälven att gensvaret från staten och från de stora kraftbolagen är obefintligt.

Nej, det är något besynnerligt med svensk miljö- och energipolitik. Det intressanta, menar jag, är att när det gäller just vattenkraftens miljöanpassning är det så lätt att göra rätt. Det kostar så lite och ger så mycket. Svenska staten är mycket bra på att tala om för övriga världen hur duktiga vi är när det gäller klimat- och miljöfrågor. Jag tycker vi först och främst ska städa framför vår egen dörr. Något föregångsland är vi inte när det gäller miljöanpassad vattenkraft.

Men vi är många som inte ger upp. Vi kämpar vidare tillsammans för levande älvar!

VISION LAGAN SOM NATIONALÄLV

”

Den var helt enkelt nummer ett enligt dåtidens statistik och de halländska åarna var vid förra sekelskiftet t o m mer populära turistmål internationellt än de bästa skotska och norska älvarna.

ETT PAR ÅR EFTER Berlinmurens fall stod jag med min kompis Pavel på Karlsbron i Prag och till min häpnad var bron tom på turister. Jag insåg vilka möjligheter som fanns för staden. Två år senare var Prag Europas mest besökta turistmål.

Liknande känsla infann sig för andra gången i mitt liv när jag för tre år sedan läste Statkrafts skylt på Lagaön i Laholm. Informationen sa att det före kraftverksutbyggnaden fångades 30 ton lax i Lagan per år. Detta trots att laxens vandring förbi Karseforsen fall 8 km uppströms nästan var omöjlig pga fasta fångstanordningar. Vilken potential, vilka möjligheter!

Uppvuxen i Falkenberg med sommarjobb som badvakt på Klitterbadet

kunde jag höra äldre Laholmsherrar nostalgiskt berätta om det regnade lax i Laholms forsar före kraftverks-epoken.

Nu fattade jag. I Ätran fångades ett hundratal laxar per år när jag var pojke. Efter Hertingforsens restaurering har detta väsentligt förbättrats, och potentialen finns till enorm ytterligare förbättring den dagen det lagstiftas om minimitappning av vatten högre upp i systemet så att ryckigheten i flöden minskas. Fortfarande massdödas smolt i Ätran och problemen med bl a Ätrafors kraftverk har hittills förblivit olösta.

Efter att ha läst på och kontaktat förre fiskeriintendenten i Halland, *Brodde Almer*, så insåg jag att Lagan enligt Jordbruksverkets statistik en gång i tiden var Sveriges mest pro-

duktiva laxvatten trots sitt relativt ringa vattenflöde. Den var helt enkelt nummer ett enligt dåtidens statistik och de halländska åarna var vid förra sekelskiftet t o m mer populära turistmål internationellt än de bästa skotska och norska älvarna. Ministrar från USA kom för att fiska lax i Lagan.

Fritt strömmande vatten är grunden för allt liv från insekter till däggdjur. Det är inetsat i våra psyken och i vår kultur alltsedan våra boplatser förlagts vid de bästa fiskeplatserna. Laholm är ett typexempel.

Kraftverkets färdigställande

1932 förändrade allt. Hur kunde detta övergrepp ske på kultur och biologi? Hur värderades fisket och turismen i Laholm i början av 1900-talet? Upplevde människorna ingreppet som ett spjut i hjärtat likt det

samerna ständigt får uppleva? Var det bra för stadens utveckling och ekonomi?

Förstod man, eller ens brydde man sig om att ålen, harren flodpärlmusslan och havsnejonökat också skulle utrotas? Lagan var också västkustens viktigaste vattensystem efter Göta Älv för ålen.

Att vildlaxen skulle utrotas förstod man eftersom "laxfiskena" inlöstes av kraftbolaget. Ålen påstods kunna gå igenom turbinerna och överleva. Om den ändå skulle ta skada så skulle nödvändigt vatten och "lagenliga galler" installeras. Detta kan man läsa om i Söderbygdens Vattendomstols dom från den 15 september 1931.

På 50-talet hade harren utrotats, troligtvis pga korttidsregleringarna. Sannolikt så utvandrade ca 3 miljoner lekmogna ålar årligen från Lagans vattensystem före kraftverksepoken. Idag är enda möjligheten för en ål att överleva systemet som lek-mogen och komma till Sargassohavet att bli en av de ca 1 000 ålar som årligen fångas av Statkrafts fiskare för att släppas ut i havet.

Efter att ha efterforskat ytterligare så fick jag kontakt med fiskebiologen *Per Ingvarsson*. Per som gjort ett fantastiskt inventeringsarbete i Lagans vattensystem visade mig Karseforsens 32 m höga vattenfall som ligger 8 km uppströms om Laholms

kraftverk. Tänk vilken sensation att få se vildlax hoppa i dessa forsar! Per sammanförde mig med energikon-sulten *Krister Joneken* och arkitekten *Torbjörn Ringkvist*. Då hade redan Per på kort tid fått ihop 1 600 namn-underskrifter som stöder utrivning av Laholms kraftverksdam. Vi tog initiativet och bildade för-eningen *Lagans Vänner*. Snabbt kon-staterades att den elproduktion som i 1920-talets domstol bedömdes som lönsamt i relation till skada aldrig skulle kunna byggas idag. Hade mot-svarande bedömning gjorts idag på de vedertagna turistvärden som satts på vildlax så skulle skadan bara vad gäller Laholms kraftverk uppgå till 15 ggr nyttan.

Fortsatt räknande på Lagans ekonomiska förutsättningar visade sig tala starkt för att det är lönsamt att riva ut samtliga Lagans kraft-verksdammar och restaurera vattnet till något som liknar en nationalälv. Självklart så skall vi argumentera för det och inte låta oss tryckas ned av politikens "lite lagom av varje" poli-tik som alltid slutar med kompromiss på kompromiss till naturens nackdel. När slutsatsen efter "den nödvändiga dubbleringen av elproduktion till vår industri" blir att 0,5 % av vår vat-tenkraftsproduktion som får gå till miljöförbättring så är det inget annat än en katastrof för både miljön och vår framtida ekonomi.

”

Genom åren så har jag hunnit att fiska i alla världsdelar och alltid slagits av frågan: Varför missköter vi i Sverige våra tillgångar på detta sättet?

kunna blunda för politikens kortsiktighet då den okritiskt går hand i hand med industrins önskemål. Kanske mår vi bäst av att för stunden glömma övergreppen på naturen och förtränga. Låtsas att det är nog riktigt som den aggressiva industri- och politiklobbyn argumenterar. För dem har alltid naturen betraktats som gratis.

Till vår förening har nu en av Råne Älvs räddare, *Gunnar Westrin* anslutit och skrivit artiklar för den goda visionen om en nationalälv i söder. Medlemmar från Umeå har anslutit. Fritt strömmande vatten skapar inte bara biologisk mångfald, det skapar livskvalitet. Detta är vi eniga om från norr till söder. *Evert Taube* skapade för många livskvalitet genom sin musik men kanske för ännu flera genom att hjälpa till med att rädda Vindelälven.

Att orka stå upp mot en välbetald lobby kräver kraft. Att restaurera ett vatten som lobbyns köpare redan har i sitt våld kräver kraftsamling även om verksamheten i vattnet är skadlig. Det kräver att många samtidigt inte blundar och tar till sig galenskapen i att vattenkraften på vissa ställen inte bara är katastrofal för ekosystemet utan även för ekonomin.

När vi faktiskt dagligen betalar för att förstöra hållbara arbeten för att skapa dyra energikrävande arbeten så har samhället misslyckats i sin ambition.

Vill Sverige verkligen hellre vara fattigt, fult och må dåligt än vara rikt, friskt och må bra? Genom åren så har jag hunnit att fiska i alla världsdelar och alltid slagits av frågan: Varför missköter vi i Sverige våra tillgångar på detta sättet? Varför blundar vi för det vackra som vi med lönsamhet kan återskapa?

För att vi glömt hur det var?

Varför skall en Göteborgare eller hallänning behöva åka 100 mil för att uppleva ett oreglerat vatten? Varför skall självgenererande hållbara arbeten inom turistnäringen klassas ned i Norrland till förmån för en osäker industriell Klondike-ekonomi som samhället gladeligen investerar i?

Varför skall vi inte få uppleva den unika artrikedom som ett oreglerat laxvatten i södra Sverige kan bidra med?

På foton före de tragiska ingreppen i naturen kan vi se barn i kortbyxor som går i vattnet och plockar flodpärlmusslor. Det krävdes 2 000 till 3 000 musslor för att hitta en pärla. Vi kan se fantastiska forsar och 8 km uppströms den gamla medeltida stenbron i Laholm syns Karseforsens vildhet då vattnet forsar fram.

Hemsidan www.lagan.eu startades med små medel och debattartiklar som skrivs i framför allt Hallandsposten läggs in tillsammans med fakta. Att ha med *Krister Jonken* som oberoende energikonsult är ovärderligt i kampen att få igenom ett sakligt budskap i media.

Vi är många från norr till söder som lider av förbannelsen att inte

Donera med Swish!

Älvräddarna är tacksamma för alla donationer, stora som små!

Skillnaden mellan **Robertsfors** och **Klippans** kommun är mer än 122 mil!

Älvräddarnas Riksorganisation har sin postadress i Robertsfors. Till Klippans kommun är avståndet 122 mil. Det geografiska avståndet är lika stort som framtidsvisionen av vandringsfria vatten är i Klippan (Rönne å) jämfört med motsvarande förhållande i Robertsfors (Rickleå). Mer om Klippans ambitiösa miljöarbete kan du läsa om på sidan 36. Här återger Älvräddarna (ÄlvR) några tankar om rådande skiljaktigheter.

RÖNNE Å OCH RICKLEÅN är två mindre älvar med liknande förhållanden vad gäller medelvattenföring, antal vatten-kraftverk och historia; gamla bruksorter med tre mindre strömkraftverk centralt belägna i kommunen.

Robertsfors har engagerade eldsjälar kämpat i decennier för att kraftverken ska avvecklas. Anläggningarna var redan i slutet av 1960-talet nämnda som obsoleta, men med mindre uppgraderingar över tid har liket hållits i liv trots dödsryckningar (se faktaruta nedan). Små anläggningar utan reglerförmåga, så kallade strömkraftverk, betyder att man är hänvisad till naturens nycker för drift – de kan endast drifas när tillräckligt med vatten finns.

ÄlvR har genom lokalt engagemang lobbat och i alla möjliga sammanhang deltagit för att uppmärksamma och informera

om fördelar med ett Rickleå utan vandringshinder. Att väcka liv i en urgammal "älvsjäl", från fragmenterad stympling till konnektivitet med levande vatten, skapar inte bara potential för turism och lokal ekonomi utan är också en lisa för folkhälsan. För ett knappt decennium sedan väckte ÄlvR åter liv i kampen om avveckling. Målbilden var i första hand avveckling av de tre första anläggningarna från havet, de inom centrala Robertsfors, av älvsystemets totalt fem kraftverk.

När Skellefteå Kraft, ägare till samtliga kraftverk i Rickleåns avrinningsområde, meddelade att man kommer att återkalla tillståndet (liktydigt med avveckling) för dessa kraftverk var glädjen stor. All kredd till Skellefteå Kraft för detta beslut. Även om beslutet knappast var svårsmält; att åtgärda röda siffror i bokslutet åligger ett vinstdrivande bolag och får man dessutom "plåster på

såret", dvs ersättning för merparten av kommande åtgärder och förlorad elproduktion från *Vattenkraftens Miljöfond* är det tjänstefel att inte agera rationellt.

För två år sedan hörde SVT av sig och ville göra ett inslag (huvudnyhet) i Rapports kvällssändning med ÄlvR om (det fantastiska) avvecklingsbeskedet. De frågade oss om vem SVT kunde prata med på kommunen. Vi hänvi-

FÖRDEL RICKLEÅN!

Om vi för en stund stannar upp i berättelsen om Rickleån och vänder blicken till Klippans kommun (som leder det kommungemensamma arbetet med Rönne å) och granskar de ekonomiska förutsättningarna. I Rickleån är Skellefteå Kraft ansvarig för alla kostnader som följer av avvecklingen (juridik, samråd, domstolsförhandlingar, utrivning, återställande av strömhabitat etc). Kommunerna längs Rönne å betalade 28 miljoner till kraftverksägarna, men genom bidrag och andra intäkter landade slutsumman på 7 miljoner. Tillkommer gör nämnda kostnader som avvecklingen av tre kraftverk genererar.

Fors:

1. Bruksforsen
2. Sågforsen
3. Fredriksfors
4. Älglund
5. Bygdsiljum

Ligger i centrala Robertsfors

Fallhöjd:

- 4,8 meter
- 4,7 meter
- 6,0 meter
- 30,0 meter
- 7,5 meter

Effekt:

- 920 kW
- 760 kW
- 870 kW
- 6,4 MW
- 1,3 MW

Summa: Årsproduktion: 27,8 GWh

Summa effekt: 10,3 MW

Bruksforsen före

Bruksforsen efter

”

Bortsett några få som arbetat med miljöförbättrande åtgärder genom åren men saknar inflytande är trångsyntheten inom kommunledningen monumental. Inte ett enda uttalande har sipprat ut om hur bra avvecklingen kan bli för Robertsfors.

sade till kommunchefen, som endast syntes i en ögonblicksbild, ståendes på en av broarna till kraftverken med mikrofonen i ansiktet utan möjlighet att höra ljudupptagningen. Man kan undra varför kommunchefen blev (bort-) redigerad? Vad ÄlvR i efterhand fått höra gick nyheten om återskapandet av naturmiljöer inte att koppla samman med prat om bevarande av broar...

Ett desillusionerat konstaterande som backas av kommunledningen (politikerna). Att motverka avvecklingen av kraftverken är pinsamt. Skellefteå Kraft har laglig rätt att själv bestämma om avveckling. Vill kommunen behålla kraftverken får de satsa kommunmedborgarnas pengar på att köpa tre olönsamma kraftverk.

Kanske kan "debatten" av ogrundade "fakta", som enligt vittnesmål bland annat sprids av oppositionsrådet (C), om illaluktande lerdiken, grundvattnets

försvinnande och att en viktig lokal elreserv vid kriser försvinner mm hyfsas till om detta scenario skulle bli skarpt? (Även om dessa fejkade påhitt skulle besannas är det verksamhetsutövaren – inte kommunen – som blir ålagd att åtgärda uppkomna problem).

Falsarium som dessa är inte nya, de sprids av äganderättslobbyn där ägandet är överordnat allt och alla alltid. Vetenskaplig evidensbaserad forskning, som är miljöförhållningens signum, avfärdas som "tyckande". Skydd av småskalig olönsam vattenkraft är i den retoriken överordnad miljöinsatser och gynnande av landsbygdsutveckling.

Bortsett några få som arbetat med miljöförbättrande åtgärder genom åren men saknar inflytande är trångsyntheten inom kommunledningen monumental. Inte ett enda uttalande har sipprat ut om hur bra avvecklingen kan bli för Robertsfors. Inrättande av Norrbottniaba-

nan ställer Robertsfors inför stora utmaningar. Möjligheten till arbetspendling och potentiell fisketurism i ett strömmande Rickleån kommer att ge kommunen en välbehövlig befolkningstillväxt. Vilka kommuner i Sverige kan erbjuda ett lax- och öringsfiske på gångavstånd från stadskärnan?

FÖRDEL RÖNNE Å!

Hur resonerar kommunerna längs Rönne å om framtiden? Målbilden här är hur en hållbar naturturism kan utvecklas i området, att visa på vilka möjligheter som finns för naturturism och skapa intresse bland entreprenörer, markägare och föreningsliv att vara med och utveckla besöksnäringen. Ett besökscentrum planeras också i Klippans kommun samt besöksplatser längs med ån i övriga kommuner.

I en rapport från 2015, *Rikedomar runt rinnande vatten*, som ÄlvR gav ut med WWF, SNF och Sportfiskarna, är Rickleåns potential för framtida turism inom friluftsliv och fiske

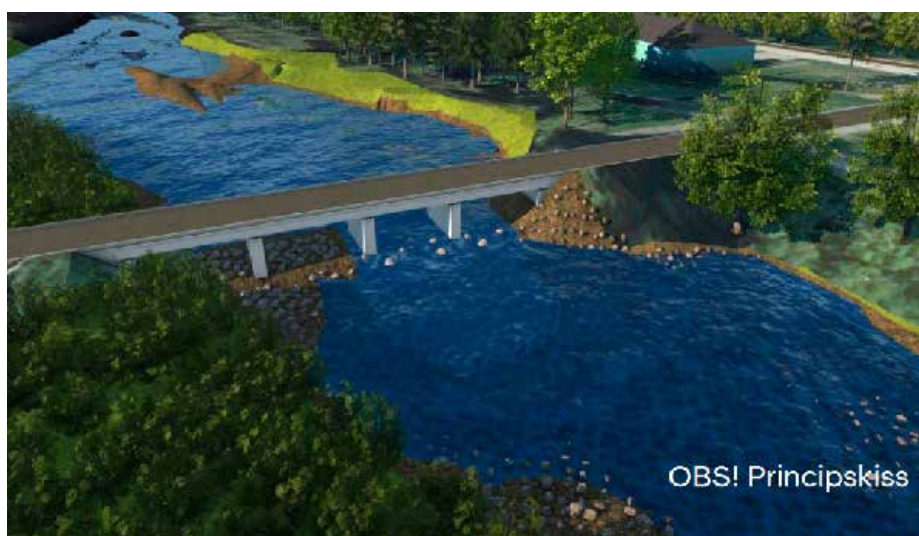
beräknad till 40 miljoner/år. Kan vi ana en viss avund från andra kommuner? Men istället för att kommunen kraftsamlar för att möta en reell utmaning, som en skänk från ovan, är tunnelseendet inriktat på vem som ska ansvara för broar som efterlämnas när verksamheten upphör. Phu! Kommunens agerande är ett sammelsurium av småaktigheter, förhållanden och rent dårskap, ett förkroppsligande av "elefanten i rummet" när viktiga kommunintressen står för dörren.

Budskapet som förmedlas på kommunens hemsida om "Naturskydd och naturvård" är snömos jämfört med vad kommunens styrandet förmedlar. Fina ord som saknar konsensus. Ovilja att lyssna eller samverka med expertis och vetenskap rimmar illa med slogan om att bli "Sveriges bästa kommun".

Klockan för NAP-processen (Nationella Prövningsplanen) och "Rickleån nedre" (första objekt i prövningsplanen) tickar och inlämningsdatum infaller ungefär samtidigt som utgivningen av denna tidning, den 29:e maj. Rickleån, som första nationella objekt, blir starten på en prövning som kommer att pågå i decennier, och kommer att följas av alla intressenter. Svensk fiskemedia,

Sågfors före

Sågfors efter

med hundratusentals läsare, kommer att rapportera om detta, liksom rikspressen. Ett förödande första avtryck från politiker som vittnar om grov okunskap och villfarelser om hur EU:s vattendirektiv ska förverkligas kan bli en kommunal skamfläck blir svår att tvätta bort. Är man folkvald politiker bör man hålla sig för god med "killgissningar".

ÄlvR förhoppning är att Robertsfors kommun hittar tillbaka till sitt uppdrag, att i demokratisk anda samverka med och lyssna till kompetenta lokala aktörer och nationell expertis. Härskarteknik, arrogans och påtvingad tystnad (munkavle) har aldrig varit receptet för en framgångsrik samhällsutveckling.

"Det finns två saker som är oändliga. Universum och mänsklig dumhet. Jag är dock inte helt säker att det gäller universum!"
/ Albert Einstein

Uppströms liggande kraftverk, Äglund (1985) och därefter Bygdsiljum (1986), kommer att prövas senare i NAP:en. Äglund orsakade stor uppståndelse och lokalt motstånd. Flera forssträckor förstördes för all framtid och anläggningens bidrag till landets elförsörjning är ringa.

Bygdsiljums är ur produktionssynpunkt också modest. Kraftverket dämmer Västerbottens största sjö; Stora Bygdeträsket, samt flera stora källsjöar inom Skellefteå kommun.

ÄlvR kommer gå "all-in" i domstol för att säkerställa att artpassager villkoras hela vägen från källsjöarna till havet.

Rönne å Klippans kommun

– en uppföljning

År 2018 valde Klippans kommun att köpa upp kraftverk till förmån för den biologiska mångfalden. Med stöd från bla Naturvårdsverket och EU program för naturvårdsinsatser kan man nu avveckla vandringshinder i form av kraftverken i Forsmöllan och Stackarp samt pappersbruket däremellan. Biotopvårdande insatser för att återetablera tidigare ren-sade forssträckor kommer att genomföras med att åter-införa sten och grus så att lektyr skapar för bland annat havsvandrande arter som öring och lax. Det här kommer att öppna upp 10 mil älvstäcka inklusive biflöden som ger ett helt nytt liv för vattensystemet.

Tord Andersson, Rönne å, Klippans Kommun. Pressbild.

VÅRT NUMMER av Älvräddaren från 2019 så gjorde vi en intervju med Tord Andersson om Rönne å där vi tog upp Klippans kommun tillsammans med Nordanstig som föredömen och goda exempel. Vi vill nu göra en uppföljning efter 5 år med en rad frågeställningar som vi sammanfattat efter samtal med kommunekologen Tord.

Vi bad om en summering av vad som hänt sedan dess att kommunen tog steget och valde att göra Rönne å fri från vandringshinder. Var befinner man sig i processen idag, och vilka utmaningar man stött på?

År 2019 gjordes underlaget till ansökan för att få tillstånd hos Mark- och Miljödomstolen. Januari 2022 lämnades ansökan in om tillstånd för utrivning av 3 kraftverk. Just nu pågår domstolens handläggning där kommunen önskar att få klargörande av domstolen kring lagstiftningen över bedömningen när en tillfällig restaurering under en kort period exempelvis kan medföra högre halter av fosfor men att det på lång sikt betyder miljöförbättringar. Något som

en lagstiftare idag inte gör skillnad på, eftersom den måste förstå syftet och se bortom de mycket tillfälliga störningarna. (Om domslut meddelas under 2024 kommer dammarna vid Stackarp och Forsmöllan att tappas på vatten vintern 2024/2025 och kraftverken att rivas ut sommaren 2025. Står att läsa på klippan.se)
Finns det en långsiktig strategi

inom kommunen för vad Rönne å kommer att betyda för kommunen i bla stadsplanering och turistutveckling, och vilka exempel finns på vad det kan vara?

Kommunen ser Rönne å utan vandringshinder som en väldigt viktig och grundläggande del i det långsiktiga och framtida planeringen. När

illustratör: Carina Lindkvist.

illustratör: Carina Lindkvist.

det kommer till besöksnäringen och landsbygdsutveckling med friluftsliv och fisketurism som kommer att ha en betydande roll i den ekonomiska tillväxten.

Några bra råd till politiker i andra kommuner om hur de ska omfamna liknande utmaningar där miljötåtgärder skall ge olika former av kommunal tillväxt.

För Klippans del handlar det om att sätta kommunen på kartan. Destinationsutveckling och marknadsföring. Många kommuner kanske lägger stora pengar på att ta fram en ny logotyp som snabbt glöms bort, medan Klippan öppnar upp Rönne å som blir beständig och kommer att gynna hela bygden med den långsiktiga strategin.

Om andra kommuner vill ha tips och råd, är de välkomna att kontakta Tord för konsultation, då det är något som sker hela tiden.

Hur har då det mediala intresset varit kring projektet? Fullt upp låter det som, mycket uppmärksamhet från olika medier både lokalt och riks, svt, radio, bransch och olika intresseinriktade också.

Vi tackar Tord för medverkan till uppföljningsartikeln och önskar stort lycka till i ett av Sveriges mest intressanta reatureringsprojekt idag.

Läs gärna den tidigare intervjun med Tord, den finns i vårt arkiv på hemsidan (www.alvraddaren.se) och

sök under menyn "om oss" så hittar ni 2019 års utgåva sid 30-31.

Redaktionen vill återge skribenten, Fred Johansson, också från 2019 års nummer om vilka som skulle bli "Vinnare" i ett friställt Rönne å.

"I ett land med den mängden vattendrag, så förött av mänsklig påverkan, och vidhållandet till fortsatt förstörelse, av skäl som har ekonomiska motiv måste det vara ologiskt att tala om pengar, så jag gör det inte. Laxen, forsärlan, öring, ålen, strömstaren, forsslända och nejönöga. Grönling och Vimma, barn och barnbarn. Killen i korvmojen i Klippan, Kungsfiskaren och hen som startade en fiskelodge i dalgången, naturfotografen och fågelskådaren, flugfiskaren, uttern och kommunstyrelsen i Klippan. Nämda och tusende åter är alla vinnare av återställda vatten."

Motala Ström

– i en föränderlig tid

Utsikt från klippbranten Västra Väggar på Omberg.

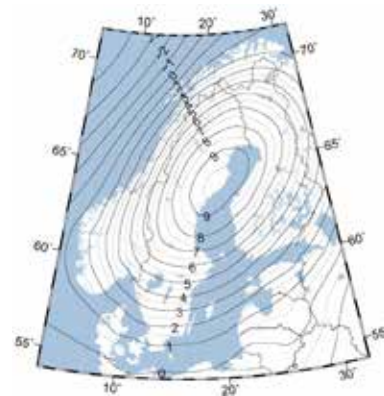
Från sjön Vättern finns bara ett egentligt utlopp – Motala Ström – som mynnar ut i Östersjön via Norrköping och Bråviken.

MED VÄTTERN SOM ett helt unikt vattenmagasin (Sveriges näst största efter Vänern), finns en stor potential i att utnyttja detta magasin effektivare genom att på kort tid kunna öka vattenflödet för att möta upp en stor efterfrågan på reglerkraft.

Ett annat skäl till att kunna öka uttrinningen från Vättern är den pågående klimatförändringen med varmare hav och större avdunstning, som kommer att falla ut som nederbörd ofta i kraftiga oväder. I år har sjön en extremt hög vattennivå efter att mycket regn och snö fallit under hösten och vintern. Kulmen uppnåddes den 14 april med ett dygnsmedelvärde på 88,95 meter över havet enligt SMHI (normalvärde 88,5 mōh). Senast Vättern hade så här hög nivå var i april år 1999.

Landhöjningens påverkan är också en orsak att ta i beräkning. Vättern

har funnits i mer än femhundra miljoner år och bildades i stora förkastningssprickor i berggrunden. Sjön är på sina håll väldigt djup (128 meter strax söder om Visingsö) och till stora delar omgiven av berg, vilket i sin tur medför att tillrinningsområdet är litet i förhållande till sjöns yta på 1.940 km².

Landhöjningsdiagram. Figuren visar avvägd landhöjning i mm/år i förhållande till en av klimatteffekter opåverkad havsyta. (källa Lantmäteriet)

Bild på det finaste lekgrundet i Motala Ström med spänger utlagda för spånghovsfiske.

Vattenkraftverk	Ägare	Byggår/ombyggnadsår	Fallhöjd meter	Effekt Kw	Energi Gwh/år	Max. intag m ³ /s
Motala	Tekniska Verken	1921/1931	15	14500	42	121
B O R E N						
Borensberg, Näs	" "	1904/1988	6,8	5200	18,9	93
Ljungsbro, Malfors	" "	1936	28	21000	87	95
Ljungsbro, Nykvarn	" "	1904	4	1200	6,5	40
R O X E N						
Kimstad, Älvås	" "	1987	2,5	1600	6,9	90
Skärblacka	" "	1905/1988	9	10000	50	150
G L A N						
Norrköping, Fiskeby	" "	1873/1990	2,7	3500	17	170
Norrköping, Holmen	Holmen	1990	18,4	24000	112	165

Tabell utvisande fakta om kraftverken i Motala Ström.

I slutet av senaste istiden var delar av norra Europa och Nordamerika täckta av ett upp till 4 km tjockt istäcke. Genom sin tyngd pressade isen ner jordskorpan. När isen undan för undan smälte bort, lättade trycket och landet började höja sig. För cirka 9.000 år sedan försvann den sista isen från Skandinavien. Än idag pågår landhöjningen, men den varierar och är störst i norra Sverige vid Bottenvikskusten och minst i Skåne.

För en långsmal sjö som Vättern, får landhöjningen en inte obetydlig effekt sett ur ett längre perspektiv. Då jordskorpan enligt ovanstående modell höjer sig cirka 5 millimeter per år i norra Vättern och endast cirka 3,5 mm i södra delen, säger man att hela sjön "tippar". SMHI har beräknat att vattenståndet vid Jönköping kan öka med 11–17 centimeter över en 100-årsperiod.

Redan i dag får Jönköping allt oftare problem med översvämmade vägar och fyllda dagvattensystem under höga flöden. Exploateringen

av stora centrala markområden, som i dag är industriområden eller outnyttjad mark, försvåras också. Ett oväder med kraftig nederbörd och nordlig vind skulle kunna orsaka svåra översvämningsskador på lågt belägna stadsdelar.

Redan på stenåldern fanns ett vadställe i Motala där nuvarande bro ligger. När kraftverket byggdes 1918-1921 utfördes omfattande muddringsarbeten dels omkring Strömbron, där det grunda vattnet tidigare fungerat som en flaskhals,

dels från bron och cirka 300 meter nedströms.

Efter sista utbyggnaden av kraftverket 1931 gjordes ytterligare muddringar varvid även två av brovalven revs och en ny bropelare byggdes för att kunna fördjupa just den sektionen.

Motala Ströms totala längd är cirka 10 mil räknat från Vättern och ut till mynningen i Bråviken och passerar på sin väg sjöarna Boren, Roxen och Glan samt åtta kraftverk. Dess avrinningsområde är drygt 15.400 km², vilket är näst störst i Götaland

Den gamla kulturminnesförklarade stenbron från 1787 – fortfarande en flaskhals för Vätterns avrinning in i Motala Ström.

Lekande asp i Svartån.

Gamla strömfåran nedanför Cloetta i Ljungsbro. Så här lite vattenflöde får det inte vara om vi ska få en återskapad flora och fauna.

(störst har Göta älv). Området, som innefattar Vättern och Motala Ström med tillflöden, avvattnar omkring 70 % av Östergötlands yta. De största tillflödena är Svartån och Stångån som mynnar ut i Roxen samt Fin-spångsånen i Glan.

Före kraftverksbygget i Motala 1921 med tillhörande damm var Strömmen en fyra kilometer lång forssträcka med 15 meters fallhöjd mellan Vättern och Boren. Genom tiderna har fisket i Motala Ström haft stor betydelse för ortens utveckling. I begynnelsen för direkt överlevnad – i senare tider även som handelsvara. De mest fångade fiskarterna var lax, ål, harr, gädda och abborre. Laxfisket var i särklass störst och med lax menades den storvuxna, nedströmslekande vätternöringen. När kraftverksdammen i Motala byggdes försvann öringens lekplatser och det är tveksamt om någon rest

av beståndet fortfarande finns kvar.

Harren kan fortfarande fiskas i Vättern men är numera borta ur Motala Ström. Det naturliga ålbeståndet är i princip också borta men inplantering av ålyngel sker på vissa platser i vattensystemet. När ålarna blivit könsmogna fångas de in och släpps ut i havet för att ta sig till Sargassohavet för fortplantning.

Lagstadgade minimiflöden genom kraftverken är otroligt viktiga för vissa fiskars fortplantning. I Svartåns nästan torrlagda gamla strömfåra ses numera den rödlistade aspen åter leka sedan kraftstationen i Svartåfors fått ökat miniflödet. Hedrande av Tekniska Verken i Linköping!

Nämnas kan även den lilla norsen som utgör huvudföda för många större fiskar. När kraftstationen i Motala efter en ny vattendom år 1958 minskade miniflödet från ca 15 m³/s till 0 under drygt 40 år, försvann norsen från ett stort lekområde vid Strömmens utlopp i Roxen. Innan dess var den under lektiden så rikligt förekommande att vattenytan blev silverglänsande. Beståndet håller nu långsamt på att återhämta sig.

Sedan krigsutbrottet i Ukraina för drygt två år sedan har betydelsen av fungerande infrastruktur fått en ökad betydelse. Vad gäller elförsörjningen har speciellt dammsäkerheten vid våra kraftverk hamnat i fokus liksom värdet av biologisk mångfald i våra vattendrag. Beträffande livsmedelsförsörjningen kan ett stort fiskbestånd i våra vattendrag inte nog värderas.

Förespråkare av storskalighet har fått sig en tankeställare om vår sårbarhet i krig och nuvarande

Fiskelycka med stor lax d v s Vätternöring.

underskattning av värdet på lokalt producerade varor och tjänster.

För att kunna öka effektuttaget i Motala Ström och i en krissituation ha möjlighet att maximera utflödet ut Vättern har följande idéer växt fram:

Grundtanken är att anlägga helt nya kraftverk nedsprängda i berggrunden med tillöpps- och avlopps-kanaler i tunnlar mellan berörda vattendrag. Tänka platser för dessa anläggningar är Motala, Ljungsbro och Norrköping. De nya kraftverken kan i princip förläggas varsomhelst mellan berörda vatten där lämpliga markförhållanden råder. Förses med moderna högeffektiva turbiner och reglersystem för att kunna maximera effekten vid stor efterfrågan på el. Eventuellt även försedda med pumpkraftverk.

I Motala är förslaget att bygga ett nytt underjordiskt kraftverk mellan Vättern och Boren. Då kommer det gamla att bli överflödigt och fria fisk-

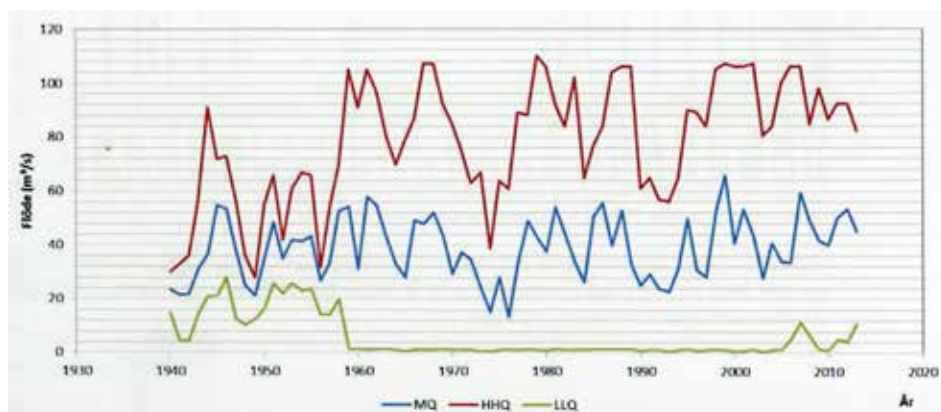

Diagram utvisande flödet genom kraftverket i Motala under åren 1940-2013.

vägar kan erhållas genom att strömfåran i möjligaste mån får återgå till sitt forna skick dock med betydligt lägre vattenföring. En reglerdamm försedd med utskovsluckor och fiskpassage måste anläggas högt upp i systemet. Stora markområden blir torrlagda när det nuvarande vattenmagasinet (Hårstopssjön) töms och kan beredas för bebyggelse. Gamla lekområden för fisken restaureras och förses med nytt lekgrus.

Kraftverket i Ljungsbro invigdes 1936 och har under årens lopp genomgått vissa förbättringar, men kan svårligen byggas ut till nämnvärt större effekt. Tanken är att bygga ett nytt kraftverk helt friliggande från det gamla och förlägga det i berggrunden norr om nuvarande anläggning. I det nya underjordiska kraftverket kan fallhöjden utökas med 4 meter om man samtidigt river ut det strax nedströms liggande gamla kraftverket Nykvarn byggt 1904, inte att förväxla med dess namn i Linköping.

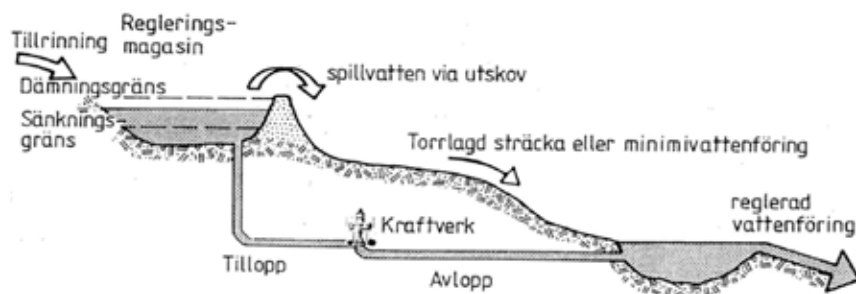
Befintligt kraftverk körs under byggtiden och när det nya är färdigt fylls den ca två kilometer långa inloppskanalen igen och kommer då att ge ett stort markområde lämpligt för bebyggelse. Tyvärr kommer den gamla dammen (nuvarande Ljungsjön) enligt ovanstående plan att fortfarande behövas med allt vad det innebär ur säkerhetssynpunkt. Behovet av en fiskväg ner till gamla strömfåran kommer att kvarstå samt att flödet i den håller en nödvändig nivå för flora och fauna.

I Norrköping byggde Holmen ett nytt underjordiskt kraftverk så sent som år 1990. Men eftersom flödet genom staden redan nu är otillräckligt vid höga vattennivåer så måste detta problem lösas för att hela projektet skall kunna genomföras. Här är tanken att ett nytt kraftverk skall anläggas i berggrunden mellan Glan och Bråviken med fallhöjden 22 meter. Detta projekt blir en ren win-win situation med två högeffektiva "bombsäkra" kraftverk i en storstadsregion och på köpet kraftigt minskad risk för översvämningar.

Tyvärr kvarstår problemet med fri fiskväg, men den frågan blir kanske lättare att lösa när det nya kraftver-

Vattenfall i Norrköpings gamla industrilandskap.

Principerna för vattenreglering för kraftproduktion (Sten Bergström 1993)

ket står klart och vattenflödet genom staden tillfälligt kan strypas.

En förutsättning för att hela idén med ökat vattenflöde och energitutt i Motala Ström är givetvis att

även de mellanliggande kraftverken har tillräcklig genomrinning, men det får bli en senare fråga.

Hela det presenterade projektet kommer att bli en jättedyr affär men fördelarna är många:

FÖRDELARNA ÄR MÅNGA

- Elimineras riskerna med dammanläggningar och kraftverk ovan mark.
- Det blir inga större elförluster under byggnadstiden, då de gamla kraftverken kan köras tills de nya är färdigställda.
- Gamla strömfåror kan vid behov användas som reservutlopp vid extremt stor nederbörd.
- När de gamla kraftverken och dammarna blir överflödiga och rivs ut, kan strömfåror återställas

till fria fiskvägar med allt vad det innebär för den biologiska mångfalden.

- Ligger i linje med EU:s direktiv att återställa 20-30 % av våtmarkerna.
- Vad beträffar finansiering finns möjlighet att söka ersättning för nedlagda kraftverk ur Vattenkraftens Miljöfond.
- NAPPEN kan finansiera upp mot 85 procent av kostnaderna. (Nationell Plan för omprövning av vattenkraften)

ÄLVRÄDDARNA

kommenterar Åkes Westers
idéer om Motala Ström

Ena fåran nere i ravinen.

Motala Ström, en gång innan industrialiseringen och vattenkraftutbyggnaden, ett av landets absolut finaste, vackraste, värdefullaste vattendrag som måste varit en dröm som fiskevatten.

NÄR DET KLARA grönskimrande vattnet strömmade och forsade fram utan reglering och hinder fanns här världens mest storvuxna öringstam! De upp till 25 kg stora öringarna gick ner från Vättern för att leka i strömmarna nedströms Motala. I hela systemet ner till havet fanns stationär storvuxen öring och harr. Från havet gick även grov lax- och havsöring upp i stort antal för att fortplanta sig.

Med andra ord var det ett helt fantastiskt vattendrag och nu kan man bara sorgligt konstatera att den vackra Strömmen sedan länge helt bytt skepnad och de nämnda fiskarterna tyvärr helt försvunnit... Men allt är inte nattsvart, det finns flera idéer och möjligheter för att återskapa och återställa delar av Strömmen, men som kräver kraftbo-

lagens goda vilja och att Sverige verkligen tar miljömålen för våra vatten på allvar! ÄlvR planerar att göra det vi kan för att hjälpa till att förverkliga dessa idéer. Även några av Motala Ströms största tillflöden, Svartån och Stångån med biflöden inkluderas i planerna. Det är verkligen dags och tveklöst fullt rimligt att vattenkraftbolagen är med och återställer åtminstone en del av de stora skador produktionen orsakat i tidigare jungfruliga vatten!

Det kan inte vara ok, att i ett på pappret, miljömedvetet land som Sverige, tillåter att allt vatten i våra vattendrag alltid tillhör kraftbolagen för kraftproduktion utan att rimliga krav ställs på miljöanpassning och i praktiken även genomförs. Den måste bli ett slut på att ge vattenkraften fribrev och gräddfil som de märkligt nog alltid haft!?

Utskovet från Ljungsjön

Här sammanstrålar vattnet och tillsammans är flödet ca 10 m³ i Naturreservatet vid Jakobslund.

”

Åkes Idé som här presenteras ska enligt Åke själv främst ses som ett diskussionsunderlag. Det är en innovativ lösning som skulle kunna återskapa tidigare indämda strömsträckor...

Tranås Energi är ett lysande bevis på att det går att tänka och göra annorlunda samtidigt med god lönsamhet och på köpet få ett gott rykte. Deras synsätt på vattenmiljön tycker man borde smitta av sig eller åtminstone leda till eftertanke?

Åke Wester är entreprenör ut i fingerspetsarna och en idékläckare av rang. Han har i många år vurmat för miljön och främst engagerat sig i vattenmiljöfrågor, där han presenterat många spännande förslag på lösningar av olika problem.

Åkes Idé som här presenteras ska enligt Åke själv främst ses som ett diskussionsunderlag. Det är en innovativ lösning som skulle kunna återskapa tidigare indämda strömsträckor genom att hinder, i form av dammar och kraftverk, tas bort i de aktuella strömfåror och i stället leds vattnet ner under markytan. Detta förutsätter dock främst att tillräckligt med vatten släpps i de gamla fåror. I ett vattendrag av Motala Ströms storlek krävs runt runt 10 m³ för att skapa de förutsättningar som krävs för vattenlivet, den biologiska funktionen och mångfalden. Om idén förverkligas, skulle mer el genereras.

Dels genom effektivare turbiner, ökad fallhöjd och de evidensbaserade prognoser om mer nederbörd framledes. Idén skulle samtidigt skapa större säkerhet.

Om produktionen och säkerheten ökar för bolagen till gagn för samhället är det väl fullt rimligt att kräva att då släppa tillräckligt med vatten för att fisk- och fauna och alla andra värden som är knutna till strömmade vatten får sin rättmätiga del av kakan...

På bilderna ovan kan man få en rätt bra uppfattning om hur det skulle kunna ut om runt 10 m³ släpptes i de vilande gamla torrflöden. Bilderna är från torrflödet vid Jakobslund i utkanten av Ljungsbro och är nyligen tagna när kraftbolagen tvingats släppa förbi vatten p.g.a. att det är väldigt mycket vatten i Vättern och i hela systemet.

Öppet Hus i Föreningshuset.

Kalixälven räddades!

Det pågick en intensiv kamp för att rädda Kalixälven på 70- och 80-talet. Starka politiska krafter ville bygga ut älven. Vi var många som kämpade för älven och vi lyckades.

KALIXÄLVEN RÄDDADES 1987 då Lagen om hushållning med naturresurser (NRL) antogs. Lagen omfattade de vattenområden och älvsträckor där vattenkraftsutbyggnad inte får ske och där fanns Kalixälven med. Sedan 1993 är Kalixälven en av Sveriges fyra nationalälvar tillsammans med Torneälven, Piteälven och Vindelälven. Nationalälvdagen firas den 3:e lördagen i augusti varje år.

Kampen för att rädda Kalixälven

Vi var aktiva i kampen för att rädda Kalixälven och det här är vår berättelse. Den bygger på den information och de fotografier som vi har kvar från den tiden. 1978 bestämde vi oss för att verkligen göra allt för att jobba mot en utbyggnad av Kalixälven. Skaftade material, läste om Kalixälven och de planer på en utbyggnad som fanns.

1979 var vi en grupp i Morjärv

som engagerade oss i kampen tillsammans med älvräddare i Kalix. Vi ordnade informationsträffar på olika ställen i kommunen och vi skrev insändare. I Morjärv tog vi fram en utställning för att visa vad en utbyggnad skulle innebära för Kalix älvdal. Utställningen visades på många ställen, bland annat på Älvräddarnas möte på Tarendöholmen 1983 när kanoisterna i "Budkavlen längs Kalix älv 16 – 30 juli" anlände hit. Budkavlen anordnades av Norrbottens kanoförbund och kanoklubbar i Norrbotten med uppropet "Vi kanoister i norr för denna budkavle från fjäll till hav, längs Kalix älv. En fri älv med en orörd natur är en oskattbar tillgång nu och för kommande generationer. Låt orörda älvar förbli orörda." Budkavlen fördes med kano från Nikkaluokta till Kalix. Se bilderna från Kalix.

Stort arrangemang för att rädda Kalixälven

1982 var det år som Folkaktionen mot utbyggnad av Alta i Nordnorge hade gett upp. Det året deltog vi i Älvräd-

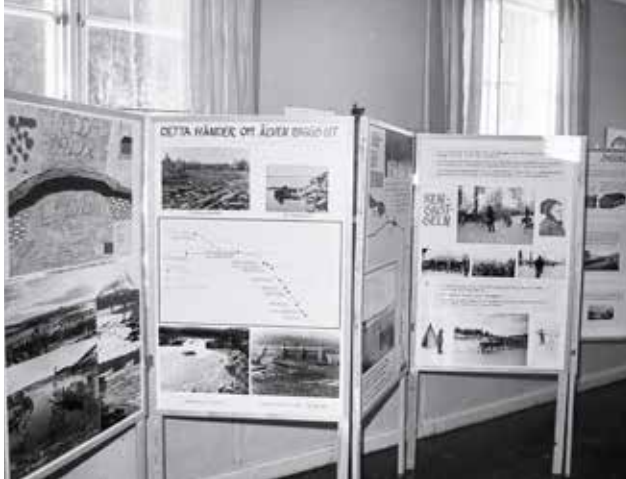
darnas årsmöte vid Storforsen. I Kalix började vi i oktober att planera för en stor manifestation den 12 – 13 februari 1983. Det blev massor av möten och mycket att göra men vi var många som deltog i arbetet. Mängder av tiggarebrev och inbjudningsbrev skickades ut och många telefonkontakter togs. Många ställde upp och det kom in ca 20 000 kr på postgirot. Vi gjorde en affisch som trycktes upp i 1000 exemplar, den spreds och sattes upp i Norrbotten. Vi annonserade i tidningarna och skickade ut en inbjudan till presskonferens. Hela 3000 programblad trycktes upp och spreds.

”

Vi kanotister i norr för denna budkavle från fjäll till hav, längs Kalix älv. En fri älv med en orörd natur är en oskattbar tillgång nu och för kommande generationer. Låt orörda älvar förbli orörda.

1983 anordnade vi alltså ett jättestort arrangemang i Kalix som hette ”Älvdagarna i Kalix 12 – 13/2” och det var ett samarrangemang mellan Kommittén för Kalix och Kaitum älvar, Fritidsfiskarna, Kalix miljögrupp, Norrkaitum och Laevas samebyar, Naturskyddsföreningen i Sverige och Kalix Älv Paddlare.

På lördagen inleddes arrangemanget med en stor Musikfest ”Låt älven leva” i Kalix Föreningshus. Det var öppet hus i 12 timmar med musik, dans, film, teater, dikter, utställningar, bildvisning, fiskdamm och servering. Musikgrupper från hela Norrbotten medverkade. Massor av folk strömmade till hela dagen. Det var fantastiskt – allt fungerade och det blev mycket lyckat! På söndagen hölls ett intressant symposium om ”Arbete och energi i en levande älvadal” i en fullsatt aula på Kalix folkhögskola. Det blev ett starkt positivt gensvar på symposiet men tyvärr blev tiden alldeles för knapp för diskussionen. Vi var trötta men nöjda och vi fick 700 namnunderskrifter på ett uttalande.

Utställningen om Kalixälven visas här på informationsmöte i Bondersbyn 1979.

Olov Jonsson informerar i Kamlunge 1981.

Föreningshuset i Kalix 1983.

Möte Rädda Kalixälven i Bondersbyn 1982.

Planeringsmöte inför arrangemanget i Kalix 1983.

När budkavlen för orörda älvar kom fram till Kalix 1983.

Programmet.

Text som fanns målad på en stor klippvägg intill vägen längs Kamlungeträsket. Foto: Bernt Selberg

Helgens arrangemang resulterade i helsidesartiklar i NSD och Kuriren och inslag i Dagens Eko och Norrbottensradion. Arrangemanget gick ihop ekonomiskt och vi fick i efterhand ett bidrag till helgen från Kalix kommun.

Att leva vid en fri älv betyder så mycket

Vi bor i utkanten av Morjärv och Kalixälven är en viktig del av vår livsmiljö. Morjärv ligger vid Kamlungeträsket som ligger mellan Forsbodforsen och Kamlungeforsen. Här är älven bred och stilla med gott om vikar och uddar. Här finns öarna Ängesön, Klubben, Bjässan, Trollholmen, Notholmen och Setholmen. Fram till 1978 präglades älven av flottningen. Men nu är spåren efter den nästan borta. De sista resterna av stenkis-torna syns vid lågvatten och man kan hitta ilandflutna rester av bom-marna som höll timmermassorna på plats. Bernt har starka minnen från flottningsepoken med alla människor som jobbade här och allt som hände här då. Ännu längre tillbaka i tiden fraktades en mängd tjärtunnor på älven uppifrån Överkalix och ner till marknaden i Kalix. Vid Kamlungeforsen finns spår av en "tjärväg"

där man drog båtar och tunnor förbi forsen. Nära Kamlungeträsket kan man idag hitta rester av flera tjärdalar.

Här följer en stämningsfull dikt till älven och skogen som finns i boken "Skymtar af landet i norr" som skrevs 1910 av David Törnqvist som var född i Morjärv.

Glider jag sakta en högsommar-kväll fram över älvens glittrande vatten, Står jag med blicken mot skimrande fjäll stum i den skälvande solljusa natten, medan jag hör i melodiska, gungande rytmer emot mig bland furorna strömma allt som är drömmande vekt, som är sjungande livfullt i skogarnas lönnliga gömma, då går min puls den starka slag, då fröjdas jag, då tänker jag: Ingenting är som furornas sus, furornas susning i Norden.

Länge leve älven

Kalixälven är den enda av landets oreglerade fjällälvar som saknar vattenkraftverk inom hela sitt avrinningsområde. Kalixälven börjar i Kebnekaisemassivet och mynnar ut

i Bottenviken i Kalix kommun. Kaitu-mälven och Ängesån är stora biflöden till Kalixälven. Tärendöälven är en bifurkation som sammanbinder Torneälven med Kalixälven. Här förs ungefär hälften av Torneälvens vatten över till Kalixälven.

”
Det är en stor tillgång att få leva vid den fritt strömmande outbyggda Kalixälven.

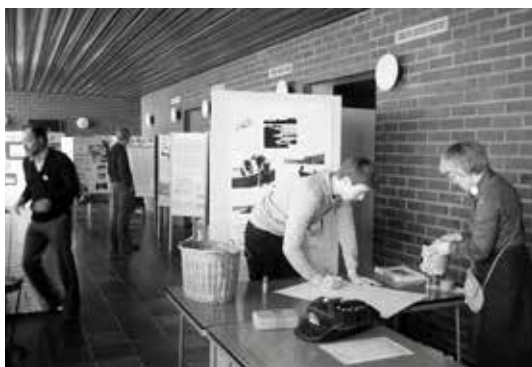
Det är en stor tillgång att få leva vid den fritt strömmande outbyggda Kalixälven. Det är svårt att tänka sig att nära Morjärv skulle en kraftstation ha byggts i Räkthors och en kraftstation i Kamlunge. Stora åkerarealer och gårdar hade dränkts av vatten i magasinerna. På andra ställen skulle älven ha torrlagts. Utmed hela älven skulle byar och samhällen drabbats. Hela landskapet skulle ha förändrats.

Vi lever i en gammal kulturbild. Överallt finns spår efter människor som levt före oss. Många fornlämningar och historiskt viktiga kultur-lämningar som finns längs Kalixälven skulle ha påverkats och förstörts vid en utbyggnad. Kalixälven är en stor tillgång för friluftslivet och den hållbara turismen. Länge leve älven!

Vi föreslår att en minnessten som tillägnas alla de som kämpade och lyckades rädda Kalixälven sätts upp på en eller flera platser vid älven. Det är med stor tacksamhet vi tänker på alla de som på olika sätt kämpade.

Original till affischen för arrangemanget i Kalix tas fram 1983.

Symposium på Kalix Folkhögskola.

Bok 1: Sill

Författare *Holger Teschke*Utgiven 2018 av Ersatz förlag
ISBN 978-87891-84-7***"Oansenlig till det yttre som alla verkliga individualister"***

Holger Teschke, som har egen erfarenhet av sillfänge, berättar om sillens rika natur- och kulturhistoria och följer dess äventyrliga spår genom århundradena. För oss som oftast möter sillen på burk visar Teschke hur elegant och listig den lilla svärmfisken i själva verket är."

Sill blir läppstift och vandrar över röda mattan

Som barn åkte familjen ofta ner till den stora hamnen med fiskebåtar och fiskfabriker. Här kunde man se trälådor lossas överfulla med sill och torsk, folk stod ofta och väntade på showen av yrkesfiskarnas prestationer. Fiskarna var på den tiden råbarkade busar i våra ögon. Starka arbetsamma bråkstakar som efter sin kontantlön satte sig på de lokala festlokaler och söp. Dom hade ofta fantasieggande berättelser om händelser i andra hamnar, hamnar som lät exotiska i mina öron.

Vissa fiskare som ägde sina båtar lät bygga nya båtar av stål i stället för de gamla traditionella träbåtarna. Plötsligt skrotades en del av de vackra vitmålade trälarna, som ansågs för ineffektiva. Man skulle ju med de nya båtarna kunna dra större fångstredskap efter sig, kunna slippa det mödosamma jobbet att dra upp trålen för hand och plötsligt behövdes inte lika mkt besättning längre.

De nya stora fiskebåtarna

kunde effektivt fånga mer fisk med mindre personal, man blev effektivare på att utnyttja resursen i havet.

Forskarrapporter redan på 60-talet, visade på att man måste hålla igen på uttaget av fisk så bestånden inte kollapsar. Ingen lyssnade på domedagsprofetierna, Östersjön formligen dignade av sill, torsk, lax och plattfiskar. Rikedomerna var en outtömligt sinande källa till pengar, likt den i nordisk mytologi grisen Särimmer. Varje dag slaktades den för att nästa dag vara hel och levande igen.

Nu 50 år senare har vi sett ett Östersjön som börjar vekna under fisketryckets uttag. Vi ser att torskbeståndet kollapsat, strömmingen likaså och Laxen blivit magrare och fått konstiga sjukdomar. De kustnära rika bestånden av Gädda, Abborre och Gös är nästan ett minne blott. Vi skattebetalare har utan illvilja bidragit till överfisket, genom att de stora numera dominerande industritrålarna erhållit statliga subventioner för att kunna byggas. Dessutom är det en handfull personer som gör sig enorma rikedomar på att överutnyttja resursen till den kollaps vi ser idag.

Det mest anmärkningsvärda, är att fisken som dammsugs upp inte går till människoföda, den mals ner till att bli både minfoder och foder till de

Norska laxodlingarna, exempel finns på att man gödslar åkrar med fiskfoder.

Att förstå vikten av den otroliga vandring de olika arterna av sill gjort, från den glamorösa röda mattan till finansiering av Europas slott och förmögenheter genom århundraden. Att hålla undan svälten i svåra tider, till att mätta kungligheters omätliga aptit på läckerheter mot att inlagd och fermenterad bli nödmat till sjöss för att klara långa seglatser över världshaven.

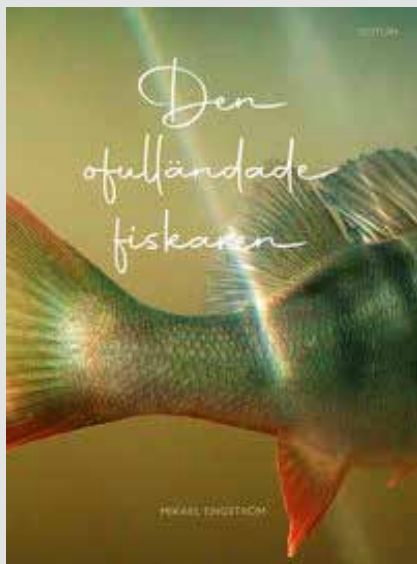
Brittiska imperiet, Frankrike och Preussens grunder lades på Sillen liksom att den på medeltiden vägdes mot guld och pälsverk.

Sillen är högst aktuell idag, den utgör den primära arten i kampen för att kunna återfå ett friskt levande Östersjön. Sillen av olika arter är stommen i Östersjön där idag enorma industritrålare dammsuger upp nära på rent, detta bara för att transportera fångsterna till Danmark. Där bearbetas fisken på olika industriella sätt för att bli främst foder, inte till oss människor utan Laxodling, gris och hönsuppfödning samt Hund och Kattmat. Laxodlingarna i Norge är en katastrof för den vilda laxen i älvarna, men också för fjordarnas ekosystem som förstörs.

Sillen är idag värdefull, kanske lika värdefull som på medeltiden. Skillnaden är att den nu ligger på utrotningens planhalva, där några få människor tjänar stora rikedomar på att utarma världshaven på dess viktigaste biomassa. Sillen utgör stommen för att kunna föda de andra arterna i våra hav. När den minskar radikalt tar Spiggen över snabbt och sprider sig okontrollerbart. Spiggen är effektiv liten jägare av Abborren och Gäddans rom, detta har visat sig ödesdigert då dessa arter försvunnit på stora områden längs Östersjöns kuststräckor. Sillen som tillåts bli större/äldre, den visar sig vara en effektiv predator på att äta Spigg och därmed hålla nere dess explosiva utbredning. Nu har inte sillen ngn chans att återhämta sig om inte vår politik vågar sätta ner sin fötter hårt och bestämt säga STOP!

Läs boken SILL, denna lilla bok är mycket roande och än mer viktig för att förstå det allvarliga nutidsläget som snart stjälpur Östersjöns ekosystem.

Bok 2: Den ofulländade fiskaren

Författare *Mikael Engström*

Utgiven 2023 på VOTUM förlag

ISBN 978-91-89021-96-9

"Författaren, som är välkänd i den svenska fiskevärlden, delar i denna bok med sig av sina egna berättelser från en storfiskares liv. Det är en samling noveller som handlar om mer än bara fiske och naturen och som bjuder på ljus och mörker, humor och allvar. Målgruppen är redan natur- och fiskeintresserade men förhoppningen är att också inviga nybörjare i denna mycket hälsosamma hobby."

Minnenas kavalkad

Jag läser boken *Mikael Engström* skriver *Den ofulländade fiskaren*.

Namnet ska lekfullt motsatt anspela på det kända verk Isaac Walton skrev 1653, detta verk som blivit en sportfiskares bibel ända fram till nutiden, som även är en vägvisare för livet i harmoni med naturen.

När jag börjar läsa blir jag snabbt fångad av texterna, finner mig själv tillbaka i en barndoms fiskevatten, lockande fram den entusiasm och nyfikenhet som bara barnet kan uppleva fullständigt. Mina tankar vandrar plötsligt iväg samtidigt som jag läser; *-minns platser, fångster, strapatser, möten, intryck, tidlösheten, miljöerna.*

Det som sedan gör mig lätt dystopisk i den sentimentala glädjen, det är att jag besökt mina ungdoms drömplatser igen, bara för att finna att dessa oftast inte finns kvar. Vi förändras, förstör, tar bort, lägger till och det gäller även oss själva och vårt minne! Mikael Engström sitter vid den fria Torneälven, vår makalösa Laxälv som delas med Finland. Det finns bara 4 fria älvar som inte är påverkade av dammar i huvudfåran, han pratar om klimatstress och jag tänker direkt

på energistress med den propagandistiska politik som förts sedan valet 2022. Detta trots elöverskott i Sverige, allt annat är felaktigt och tyvärr är de flesta dåligt påläsa. Det spelar politiken och kraftbolagen direkt i deras giriga händer.

Minnenas kavalkad är tyvärr en stig vi alltför ofta beträder, vi kommer tillbaka och finner att de lätt raserade kvarnresterna plötsligt blivit ett litet vattenkraftverk, som helt stoppar migrationen av det akvatiska livet och gjort drömplatsen fisktom. Eller kanske finner du att strandskyddet lättats och den mångfacetterade steniga stranden plötsligt är bebyggd och tillrättalagd utan mångfald längre. Enfalden har gjort sitt intåg.

Jag roas enormt av Mikael Engströms härliga språk, hans stora bredd inom sportfiskets ädla konst och avsaknad av snobberi. Njuter av texterna och finner plötsligt att bokens innehåll tagit slut, tiden flög tydligen genom Einsteins gyllene teorier om maskhål, jag kom plötsligt ut i verkligheten igen.

Läsvärd bok, kan gärna få ligga framme på vardagsrumsbordet där den syns bättre än i bokhyllan.

27-30 juni 2024 arrangerar Swedish Packrafting Association och Kajaktiv evenemanget Nordic Packraft Roundup 2024 i Dala-Floda.

Det är ett evenemang för dig som gillar packrafting, vill lära dig mer och träffa andra packraftare. Nordic Packraft Roundup är inte bara en chans att utforska naturen på ett unikt sätt, utan också en möjlighet att stödja en bra sak. Insamlade pengar går i år till Älvräddarna, som är evenemangets förmånstagare 2024

Läs mer och anmälan på:

www.kajaktiv.se

Waterkeeper Alliances globala klimat- och vattenkonferens 25-29 september 2024 - Milwaukee, Wisconsin.

Älvräddarna kommer att delta på denna stora konferens i USA där också arrangören står för våra rese-omkostnader. Vi är ju sedan flera år medlem i *Waterkeeper Alliance* internationella del. Vi kommer också att få scintid där vi tänker prata en del om Sverige, något vi så klart kommer att rapportera om på något sätt. Om det sen blir en researtikel i nästa års Älvräddaren återstår att se. En viktig del i vårt arbete är ju samverkan och att utbyta erfarenheter internationellt i vattenrelaterade frågor.

Det blir vår ordförande *Richard Löwall* och vice ordf. *Siri Lundström* som står för representationen.

Auktioner

Vi har byggt en funktion för att kunna hålla egna auktioner på hemsidan med budgivning. Vi har kvar ett gäng fiskeupplevelser med guidning runt om i Sverige efter sportfiskemässan. Här kommer det framför allt under kommande mässauktioner kunna budas både mer diskret om man så vill, och på distans: <https://alvraddarna.se/auktioner/> Eller via QR koden

SKOTTES MUSIKORKESTER:

"Rädda Kalixälven"

Kalixälven vid notstället nedanför Kamlungeforsen i december 2021. Foto: Lena Lagerstam

En fin instrumental låt skapades i början av 1970-talet av musikern Hans Sandin, en av medlemmarna i folkmusikgruppen Norrlåtar som hade sin storhetstid under 70- och 80-talet, men vad skulle den heta?

EMBRYOT TILL folkmusikgruppen *Norrlåtar* formades ur kretsarna kring det tidiga 1970-talets *Anton Svedbergs Swängjäng* i Luleå, med målet att utforska och sprida Norrbottensk folkmusik. Gruppen dokumenterade folklig musik genom att intervjua och spela in äldre musiker i Norrbotten. Norrlåtar blev därmed en viktig del i "*Projekt Älvdal*" där kulturhistorisk musik dokumenterades. 1980 kom folkmusiksamlingen "*folkmusik i Kalix älvdal*", sammanställd av *Jan Olofsson*.

Hasse Alatalo en av medlemmarna i gruppen som är en känd profil i både folkmusikkretsar, men också som journalist och radoröst från Norrbottensradion minns tillbaka:

– Vi hade denna fina instrumentala låt, men inget namn. Vi var älvräddare hela gänget och rätt

populära och räknade med att låten skulle spelas en hel del i radio så vi valde "*Rädda Kalixälven*" som namn för att just detta skulle sägas vid varje tillfälle den spelades.

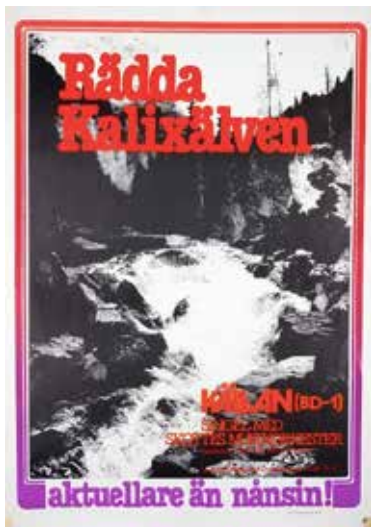
Tomas Forsell, som då bodde i Luleå och var en av medlemmarna i *Skottes musikorkester*, skrev en text till låten.

När Hasse fick texten så kändes det som att den var skriven direkt till honom. Hasse som är uppväxt i Tärändö, där Sveriges mest kända bifurkation finns, kände att texten passade honom perfekt!

Hasse, tillsammans med Skottes musikorkester spelade in låten med text 1979.

Älven ligger Hasse Alatalo varm om hjärtat. Uppväxt vid Kalixälven i Tärändö har han många barndomsminnen förknippat med älven.

– Doften vid en älv är speciell, säger han.

Tärendö hade inte legat där om inte älven funnits. Här har fiskats lax och flottats timmer. Hasse tillbringade tid av sin barndom hos mormor och morfar som hade en fäbovall där det låg ett näs ut i älven med stenhällar. 1974 var den sista sommaren som man skulle flotta i älven. Genom åren hade man vidtagit åtgärder för att flottningen skulle fungera mer smidigt. Stenar hade välts bort och en del sprängningar hade gjorts. Ute vid dessa stenhällar var det ett fint ställe för laxfiske.

Ett bevis på människans rovdrift och dumhet var att man vintern före flottningseran var över borrade hål i hållarna som varje vinter vid lågvatten varit ett synligt riktmärke när isen låg tät över älven. Trots att endast en sommar med flottning återstod skickades dynamit ner i hålen och dessa hållar som varit där i årtusenden och mer sprängdes bort.

Hasse pratar med brinnande röst om det fria vattnets urkraft.

– Visst måste vi ha energi, men motståndet mot utbyggnad av älven handlar inte om energi. Det är så få älvar av Kalixälvens kaliber som finns kvar i världen. Den måste bevaras! En utbyggd älv som exempelvis Luleå älv är inte samma sak, det är vatten som bara glider förbi.

En fri älv är ett levande väsen, avslutar Hasse Alataalo.

Fotnot: Vill du lyssna på låten så sök på Skottes musikorkester - Rädda Kalixälven. Eller skanna QR koden direkt till Youtube.

Lyrics

*Jag ville se mig om en dag, styrde kosan ut från stan.
jag skulle till den plats där jag hade växt upp som barn*

*men när jag kom fram till byn som låg vid älven där jag bott
så stod där en man med ett papper i sin hand och
förklarade kort och gott*

*här ska älven byggas ut, här ska ni få en damm
ja det ger jobb, ja ni ska se att allting blir så bra minsann*

*och fiskarna dom simma lugnt i älvens fors och sel
djur och människor alla är en del av naturens spel*

*men inför nästa riksdagsval så lovas vitt och brett
att Kalix älv ska byggas ut helt utan sans och vett*

*Om Kalix älv fick bestämma själv om sitt eget öde
tror ni den skulle ändra på ett mångtusenårigt flöde*

*visst måste alla människor ha arbete och bröd
men om 15 år är då är jobben slut och Kalix älv är död*

*då är det försent att ångra sig vad som än händer idag
det som är dött, det får aldrig liv, sån är naturens lag*

*ååh, vi ska rädda Kalix älv, vi ska kämpa och slåss
för vår egen skull och för alla dom som växer upp efter oss*

*ja, vi ska rädda Kalix älv, vi ska kämpa och slåss
för vår egen skull och för alla dom som växer upp efter oss*

för vår egen skull och för alla dom som växer upp efter oss

Skiss på hur en minnessten vid Kalixälven kan se ut – den här stenen finns på stranden av Trollholmen. Foto: Bernt Selberg

ÄLVRÄDDARNA

Hallå där, vice ordförande – hur ser du på Älvräddarna framåt och föreningens ideologi?

Siri Lundström, vice ordförande i Älvr.

DET ÄR MED skräckblandad förtjusning jag tagit mig an detta uppdrag, som vice ordförande och som anställd på deltid sedan september 2023. Jag har de senaste tio åren engagerat mig för en miljöanpassad, storskalig vattenkraft och är sedan 2022 ordförande för "nybildade" Luleälvens vattenråd.

Älvräddarna i en ny fas

Älvräddarnas Riksorganisation är i en spännande fas, där vi gör stora förändringar och utvecklar verksamheten, för att möta de behov styrelsen ser. Ordförande Richard Löwall och undertecknad satsar på att synas ute på events, konferenser och möten, för att bygga relationer och nätverk. En rapport från ÄlvrRs medverkan på Sportfiskemässan finns med här i tidningen. Vi upplever att vi blir väldigt väl mottagna, vilket är roligt, givande och känns som en viktig bas att bygga vidare på.

Älvräddarna är med i flera viktiga nätverk där jag representerar föreningen: tillsammans med övriga miljövårdsföreningar (SNF, WWF, Sportfiskarna, Östersjöläxälvar i

Samverkan osv), Vattenkraftens Miljöfond, med flera. Vi har kontakter med *Dam Removal Europa* och är medlemmar i globala *Waterkeeper Alliance*, som arrangerar en konferens i USA i höst. Ordförande och undertecknad planerar att medverka och vi har erbjudit att hålla ett seminarium om vattenkraft och Sveriges modell för miljöprövningar.

Vi har uppdaterat föreningens föråldrade stadgar vilket gör att vi kan bredda vår verksamhet, och har en bättre grund när vi söker finansiering från bland annat *Naturvårdsverket*. Tack vare dessa moderniserade stad-

gar har vi till skillnad från flera andra miljöorganisationer fått ett föreningsbidrag för 2024. Storleken på bidraget beror på antal medlemmar, så fortsatt stödja oss med medlemskap! Och ge gärna bort medlemskap som gåva! Det betyder mycket för våra möjligheter att agera – ju fler vi är, desto starkare röst.

Digitalisering

Vi har sedan i höstas gjort en stor satsning för att digitalisera verksamheten för att underlätta kansliets administration så att vi kan fokusera på vår kärnverksamhet – att vara vattnets röst. Det syns främst på vår nya hemsida. Sidan har fått en rad funktioner som verkligen gör skillnad och effektiviserar arbetet. Tydligast är att alla medlemmar och sponsorer sedan årsskiftet har ett eget konto, vilket automatiserar kommunikation och betallosningar – allt detta har varit ett oändligt, tidsslukande krångel tidigare.

Den senaste tjänsten är att vi nu kan genomföra auktioner via hemsidan! De produkter och resor som fanns med i årets auktionskatalog till *Sportfiskemässan* i Jönköping och som inte blev sålda, har nu erbjudits

Donera med Swish!

Älvräddarna är tacksamma för alla donationer, stora som små!

”

**Älvräddarnas
Riksorganisation är i en
spännande fas, där vi gör
stora förändringar och
utvecklar verksamheten,
för att möta de behov
styrelsen ser**

via hemsidan istället. En strålande möjlighet för föreningen att få in mer medel till verksamheten. Stort tack till vår huvudsponsor *SkogsPortalen* som enträget och målmedvetet utvecklat plattformen enligt våra behov till ett toppmodernt digitalt verktyg.

Omorganisering

Vi har även haft en del omorganisering bland personal och engagerade. Förutom undertecknad fortsätter vår eminente ordförande sedan 6 år(!) Richard Löwall, som också är huvud-

sponsor genom sin firma *Robertsfors byggnadsvård*. Richard sponsrar föreningen med oräkneliga ideella timmar och upplåter kontorslokaler för föreningens kansli till en mycket symbolisk summa. Vår evige kanslist *Jari* har i praktiken burit föreningen i många år, och sköter tryggt allt från ekonomi via omvärldsbevakning, inkommande mål, skrivelser, redaktörskap till medlemshantering med mera.

Bland nya förmågor har vi bland annat en grafisk designer som hjälper till med hemsida och sociala medier, en ny sponsoransvarig och flera behjälpliga volontärer. Vi är djupt tacksamma för alla som vill bidra till att verka för en frisk vattenmiljö i Sverige – engagerade och alla våra superviktiga sponsorer. STORT INNERLIGT TACK för era bidrag!

Miljöprövning av vattenkraften, NAP

Den största händelsen inom vatten-sverige de kommande 20–30 åren är den stundande miljöprövningen av vattenkraften, "Nationell plan för moderna miljövillkor för vattenkraftverk" (NAP), i enlighet med EU:s vattendirektiv. Vi fortsätter bevaka

och bemöta så många domstolsärenden vi hinner med våra begränsade resurser. Detta är ett av de absolut viktigaste avtrycken Älvräddarna har gjort historiskt och fortsätter att göra!

Föreningens värdegrund och framåt

Föreningen har haft en minst sagt skakig tid de senaste åren. Jag arbetar vidare med att bygga relationer med medlemmar, sponsorer, myndigheter med flera engagerade, utveckla verksamheten samt skriva ansökningar för olika projekt i mån av tid och kapacitet. Vi i styrelsen tror starkt på att samverkan och dialog är vägen framåt, som kan öppna för lösningar och mer fria, *#LevandeVatten*. Vi jobbar enträget för att vi inom kort ska ha en stabila grund att stå på.

Flodpärlmusslan

– en sällsynt ”pärla” i våra vattendrag

Flodpärlmusslan är, ur både natur- och kulturaspekt, en av de mest fascinerande och omskrivna sötvattenslevande organismerna. Artens förmåga att bilda vackra och mycket värdefulla pärlor har gjort att den tidvis utsatts för hänsynslöst rovfiske.

Flodpärlmusslor i sin naturliga miljö på botten av ett vattendrag. Foto: Niklas Wengström

PÄRLORNA ÄR i själva verket en artefakt som bildas när musslan avsätter pärlemor kring små föremål, exempelvis små gruskorn som kommit in mellan skalet och musslans mantel. Pärlbildningen återspeglas också i artens vetenskapliga namn *Margaritifera margaritifera* (latin: margaritifera = pärlbärare, den som frambringar pärlor). Pärlfisket, men också exploatering och förändring av de vattendag i vilka den lever, har lett till att arten gått starkt tillbaka i hela sitt förekomstområde. I dag pågår intensiv forskning kring flodpärlmusslan och dess biologi, liksom omfattande projekt för att försöka bevara den genom att få populationerna att bli livskraftiga och reproducerande. Flodpärlmusslans komplicerade livscykel och speciella krav på miljöerna i de vattendrag där den lever utgör stora utmaningar i detta arbete.

Foto: Jakob Bergengren

Flodpärlmusslans utbredningsområde omfattar nordöstligaste Nordamerika och nordvästra Europa. Större delen av förekomsterna finns i Norden, Skottland och nordvästra Ryssland. Populationerna är dock ofta små och fragmenterade, vilket gör det svårt för dem att överleva.

Flodpärlmusslan finns fortfarande kvar i de flesta vatten inom dess historiska utbredning men har också försvunnit från många vattendrag och är troligen redan utdöd i Danmark, Litauen, Polen och Belarus. Dessutom hotas de av invasiva arter som konkurrerar om samma resurser.

I Sverige är flodpärlmusslan känd från Skåne till Lappland, uppskattningsvis finns den i något över 600 vattendrag. Populationernas storlek kan variera från ett fåtal individer till flera miljoner. Grovt räknat har arten fram till början av 2000-talet försvunnit från något mer än en tredjedel av de vattendrag där den fanns i början av 1900-talet. Föryngring har kunnat påvisas endast i en tredjedel av de vattendrag där den förekommer. De regionala skillnaderna är stora – i flera områden tycks rekrytering helt saknas.

Flodpärlmusslans fortplantning och rekrytering

Flodpärlmusslorna är skildkönade, men könsbyte har visats kunna ske, speciellt i glesa och individfattiga populationer. Deras parningstid inträffar under högsommaren (juli–augusti) då hanarna släpper ut sina spermier i vattnet. Honorna suger in spermier med andningsvattnet så att äggen kan befruktas. De befruktade äggen utvecklas därefter till cirka 0,05 mm stora mussellarver (glochidier) på honans gälar, vilket tar cirka 4–6 veckor.

Under en begränsad och starkt synkroniserad period på några dagar under hösten (augusti–oktober) pumpar sedan honorna ut larverna i vattendragen. De måste då haka fast på gälarna hos en fisk för att kunna utvecklas vidare som parasiter hos denna. Hos flodpärlmusslan har det visats att endast

Inom norra och centrala Europa förekommer historiskt flodpärlmusslan i rena och näringsfattiga (oligotrofa) vattendrag, från de brittiska öarna i väster till Norge i norr och norra Ryssland i öster. Arten sträcker sig i sydväst till norra delen av Iberiska halvön, där den förekommer sporadiskt i vattendrag som mynnar i Atlantens nordvästra delar. Men inom många av flodpärlmusslans tidigare förekomster i Väst- och Mellaneuropa har arten redan dött ut. Foto: Jakob Bergengren

öring eller lax, främst unga individer, fungerar som värdfiskar för mussellarverna.

En flodpärlmusselhona kan producera uppemot 200 miljoner larver under sitt liv!

Huruvida larverna lyckas fästa in på någon fisk är till viss del beroende av fiskbeståndens täthet. Är värdfisktätheten allt för låg blir antalet infekterade fiskar mycket litet och rekryteringen kan därför upphöra.

Utvecklingen från larv till färdig mussla på värdfisken sker under en period av 9–11 månader.

Den lilla musslan är cirka 0,4 mm lång när den släpper från fisken under senvåren eller försommaren nästa år (maj–juni).

Flodpärlmusslans värdfiskar: Öring eller lax?

Även om flodpärlmusslans larver kan fästa in på flera arter av fisk är det enbart på lax och öring som de kan utvecklas vidare. I Sverige är öring den i särklass vanligaste värdfisken.

Studier från bland annat Norge visar att musslorna är starkt kopp-lade till de lokala fiskbestånden och

att enskilda musselbestånd är specialiserade på antingen lax eller öring.

De små musslorna lever mellan gruskornen i vattendragets botten

Det är nödvändigt att botten genomströmmas av friskt vatten, så att musslan kan andas och filtrera näring. Tillväxten under de första åren är liten och i näringsfattiga miljöer kan det dröja 5–8 år innan musslan nått en storlek av cirka 1 cm, då den börjar vandra upp mot det översta lagret av botten för att där fortsätta växa och utvecklas som en vattenfiltrerande mussla.

Flodpärlmusslornas tillväxt varierar med klimatet. De mest kortlivade finns i norra Portugal och i nordvästra Spanien, där arten mycket sällan når en ålder över 35 år. Den normala livslängden i södra Sverige är cirka 70–80 år.

I Norrlands inland är tillväxten betydligt långsammare och den äldsta flodpärlmussla som har hittats i Sverige var cirka 280 år gammal (den påträffades i Gör-

De små flodpärlmusslorna har byssustrådar (fäststrådar) med vars hjälp de kan hålla sig kvar även i kraftigt strömmande vattenmiljöer. Foto: Håkan Söderberg.

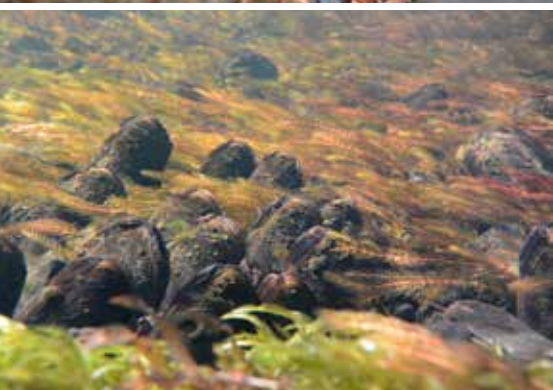

Foto: Niklas Wengström (båda bilderna ovan).

jeån, sydost om Jokkmokk, i Norrbotten).

De unga flodpärlmusslorna bildar fäststrådar för att inte spolas bort

De små flodpärlmusslorna har byssustrådar (fäststrådar) med vars hjälp de kan hålla sig kvar på botten även i kraftigt strömmande vattenmiljöer. De utgörs till skillnad från hos andra, främst marina, musslor av en enstaka byssustråd som musslan fäster som ett "ankare" till främst enskilda stenar i bottengruset.

Flodpärlmusslan, en indikator-paraply- och flaggskeppsart

Flodpärlmusslan är en hotad och fridlyst art i Europa. På grund av dess höga krav på sin miljö är den en viktig indikator- och paraplyart. Den utgör dels en *indikatorart* för vatten med hög ekologisk status och används därför vid expertbedömningar av ett vattendrags ekologiska status. Flodpärlmusslan som en *paraplyart* visar dessutom på friska vattendrag där även andra mer krävande arter trivs. Flodpärlmusslan har dessutom strikta krav på sin levnadsmiljö och förekomst används därför också i betydelsen *flaggskeppsart* som motivering för att genomföra naturskydd och för prioritering av naturvårdsåtgärder.

Flodpärlmusslan är sedan 1994 helt fredad i Sverige enligt Fiskerilagstiftningen (Förordning (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen, 2 kap. 5 §) och dessutom skyddad enligt Artskyddsförordningen. Den är dessutom rödlistad i kategori EN (starkt hotad) i den

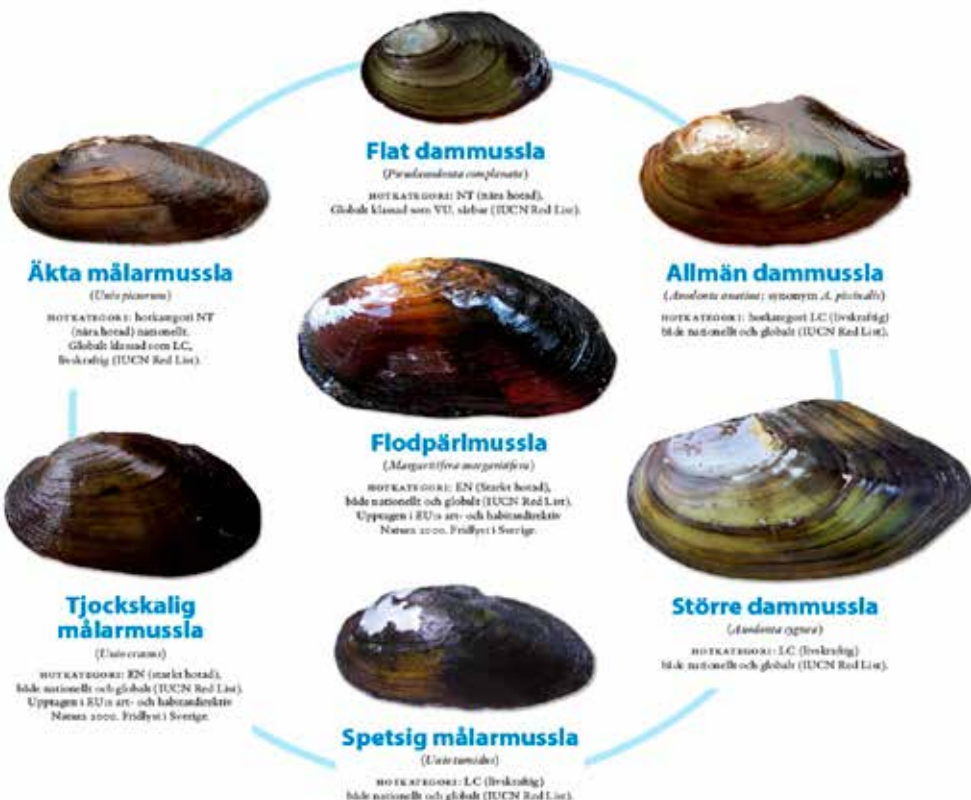
senaste svenska rödlistan (2020) från SLU Artdatabanken.

Igenslamning av bottenarna är ett allvarligt hot mot musslorna

De små flodpärlmusslorna ligger först nedgrävda länge i vattendragets botten, ofta under många år, och är därför mycket känsliga mot alla åtgärder som leder till grumling och påföljande igenslamning. En försämring av vattenkvaliteten gör att även bottenarna slammar igen. Även andra aktiviteter som till exempel körning med maskiner i ett musselvattendrags tillrinnande bäckar, i samband med skogsbruk, orsakar grumling och igenslamning nedströms.

Skydd av flodpärlmusslan och dess miljöer

För att skydda flodpärlmusslan krävs åtgärder som att förbättra vattenkvaliteten, återställa livsmiljöerna och därmed även gynna musslornas värd fiskar. Dessutom behövs det regleringar för att förhindra spridningen av invasiva arter och för att bevara

De i Sverige förekommande arterna av stormusslor. Affischen (som högupplöst pdf) kan hämtas från www.nrm.se eller www.havochvatten.se

Foto: Jakob Bergengren

den genetiska variationen inom musselpopulationerna.

Även om kloka ord sagts även tidigare var det först på 1970-talet som intresset vaknade på allvar i Sverige för att aktivt arbeta för att bevara flodpärlmusslan. Och sedan dess har artövervaknings- och biotopskyddsarbetet växt år från år i både regionala, nationella och europeiska (EU LIFE) projekt. Avsikten är att livskraftiga och reproducerande musselpopulationer och även populationerna av musslor-nas värd fiskar bibehålls. En viktig del i detta är restaurering och därmed återskapande av lämpliga vattenmiljöer. Forskningsprojekt på arten och dess biologi bedrivs också vid flera svenska universitet.

Eliminera hoten mot musslorna!

- Eliminera vandringshinder
- Restaurera vattendragens struktur
- Stoppa tillförsel av slam
- Skapa nya musselbottnar
- Optimera vattenflöden - tillräckligt med vatten på sommaren
- Restaurera kantzoner längs vattendrag
- Återintroducera musslor – till exempel med metoden "artificiell värd fiskinfektion"
- Informera!

Fler forskningsstudier behövs för att förstå mer om flodpärlmusslans ekologi och behov, samt för att utveckla

effektiva bevarandeåtgärder. Det är viktigt att alla intressenter, inklusive myndigheter, forskare, naturvårdare och allmänheten arbetar tillsammans för att bevara denna hotade art och dess livsmiljöer. Genom gemensamma insatser kan vi förhoppningsvis säkerställa att flodpärlmusslan fortsätter att vara en del av Europas unika vattendrag och ekosystem.

Tidigt pärlfiske i Sverige

Flodpärlmusslans unika förmåga att bilda pärlor väckte tidigt människans intresse, både estetiskt och ekonomiskt. De första säkra skriftliga beläppen för ett svenskt pärlfiske finns i Olaus Magnus omfattande verk *Historia om de Nordiska Folken* (1555) och som inritade flodpärlmusslor på hans *Carta Marina* (1539) – den första någorlunda korrekta kartan över Nordeuropa. Att pärlfiske förekom i Sverige redan under medeltiden och tidigare finns det starka indicier på. Att pärlstickeri (att sy in pärlor på dyrbara kläder) förekom i de svenska klostren finns också belagt. Arkeologiska gravfynd finns från ännu äldre tid, bland annat i Birka.

De svenska kungarna och pärlfisket

Flera svenska kungar har intresserat sig för pärlfisket. Brev från

De första säkra skriftliga beläppen för ett svenskt pärlfiske finns i Olaus Magnus omfattande verk *Historia om de Nordiska Folken* (1555) och som inritade flodpärlmusslor på hans *Carta Marina* (1539) – den första någorlunda korrekta kartan över Nordeuropa.

Utsnitt ur *Carta Marina* (1539). Musslor med pärlor, här markerade med röda ringar, är inritade i Ångermanälven respektive Indalsälven.

Gustav Wasa visar att han genom sina fogdar försökte få både kontroll över och att stimulera det svenska pärlfisket. I den krona som tillverkades för hans son Erik XIV:s kröning 1561 (Sveriges kungakrona) finns flera sötvattenspärlor. Likaså i arvfurstekronan (kronprinskrönan) som gjordes för Karl X Gustav 1650, och i flera av de andra riksregalierna. Googla gärna på *riksregalierna* så hittar du bilder på detta! Karl XI lät 1691 proklamera det så kallade *Pärlfiskeplakatet*, i vilket det svenska pärlfisket gjordes till *regale* – det vill säga ett kungligt (statligt) privilegium och monopol. Kronan utsåg också flera pärlfiskeinspektörer som skulle bevaka att regalet efterlevdes. De juridiska bestämmelserna i regalet kom att ändras flera gånger, men slutgiltigt avskaffades det först 1861.

Foto: Jakob Bergengren (båda bilderna ovan)

Foto: Niklas Wengström

Pärlfisket och dess effekter på flodpärlmusslan

Såväl pärlfisket (antal pärlor levererade till kronan) och kronans vinst på det, ökade markant under de närmaste åren efter regalets införande. Ganska snart skedde dock en kraftig minskning, beroende på att musselpopulationerna med tiden utrotades eller kraftigt decimerades, eftersom alla påträffade musslor sprättades upp och dödades. Enligt beräkningar slaktades vid 1600-talets slut 2 000 000 (två miljoner!) musslor per år. Detta måste sättas i relation till att kanske i endast en av cirka 1 000 musslor hittar man en pärla och i endast cirka en av 3 000 en

regelbunden, vacker, pärla – lämplig att ingå i smycken. Senare pärlfiske, men i betydligt mindre omfattning, samt av ringa ekonomisk betydelse, finns beskrivet i litteraturen och pågick lokalt ända in på 1900-talet på olika håll i Sverige. Speciellt kan nämnas Lappland, Dalarna, Östergötland och Halland.

Carl Linnaeus, flodpärlmusslan och artificiell pärlodling

Redan Olof Rudbeck d.y. (1660-1740), professor i Uppsala, beskrev ingående flodpärlmusslan och pärlfisket i redogörelsen för sin Lappsresan (1695). Hans välkände elev, Carl Linnaeus (1707-1778)

[adlad von Linné 1757], går ännu mer in på ämnet efter sin Lappsresan, *Iter Lapponicum*, 1732. Linné reagerade starkt på det onödiga dödandet av stora mängder musslor, speciellt som det finns ett speciellt instrument, en så kallad *pärltång*, men vilket skalhalvorna försiktigt kan dras isär och eventuella pärlor skördas utan att musslan dödas.

Han experimenterade också med artificiell pärlodling, men nyttjade då, dock med begränsad framgång, en annan art, allmän dammussla (*Anodonta anatina*). Statsmakternas intresse för detta svalnade dock och hans försök att producera pärlor rann ut i sanden.

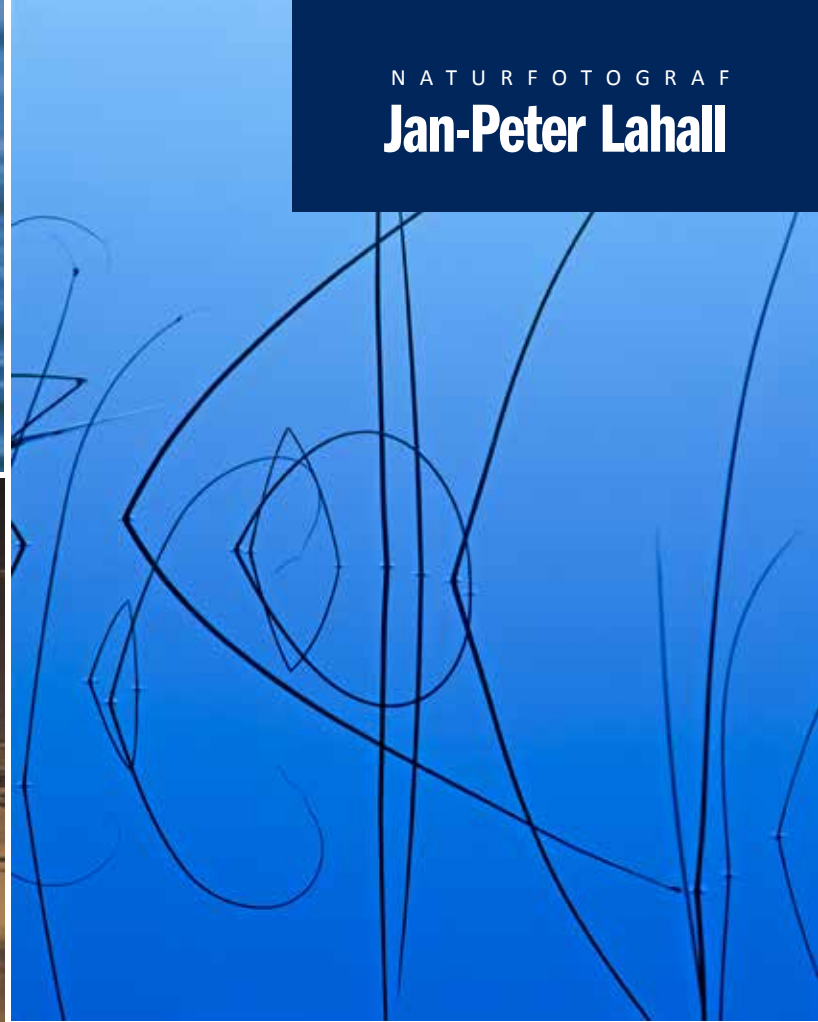
INFORMATION – KUNSKAPSSPRIDNING

En informationsfolder om sötvattenslevande stormusslor har sammanställts. I den hittar man bland annat information om miljöövervakning och om miljöhänsyn i de vatten där musslor förekommer.

Den kan hämtas på:
www.nrm.se eller www.havoch-vatten.se (Även åtgärdsprogram för flodpärlmussla)

Foto: Jakob Bergengren

Sportfiskemässan 2024 i Jönköping

De flesta av årets montervolontärer på plats, med info, auktionspriser, kaffe och massa gott humör!

ARETS MEDVERKAN var på många sätt en nystart för Älvräddarna! Vi har ju under 2023 breddat oss med nya stadgar och ny personal, och vi bygger nya nätverk. I arbetet med att ta fram erbjudanden till vår årliga välgörenhetsauktion på mässan knöt vi nya kontakter och kunde samverka med flera både nya och gamla sponsorer, vilket vi är enormt tacksamma för! Mässkatalogen la vi upp på vår hemsida och har spridit med en produkt, "bubblare", på Facebook varje dag under tre veckor inför mässan.

I år öppnade vi upp vår monter och hade många som ville hjälpa till lite eller mycket, vilket gav en känsla av succé – en mycket trevlig och positiv stämning och många fina samtal med våra besökare.

Bland alla oss som skapade monter och dagarna hade vi framför allt Rickard Troeng från Svenska

SkogsPortalen AB som byggt vår nya digitala plattform. Han kom med TV-skärm med mera utrustning till montern och bistod hela helgen. Med sig hade han Albin Engstedt som driver SecondTry, Sveriges nya och enda webbshop för miljövänlig återanvändning av fiskeutrustning. SecondTry hade också skänkt 3 produkter till årets välgörenhetsauktion.

Ytterligare sponsorer som både skänkt till auktionen och som medverkade hela helgen var Mattias Lundin från Trace of Wild i Vilhelmina, och Patricia Iza Sirberg från C&R Restaurang i Kittelfjäll som skänkt en gemensam upplevelsehelg. Iza och C&R Restaurang sponsrade dessutom med kaffe hela helgen – stort tack för det, det fungerade som en oslagbar publikmagnet!

Luleälvens vattenråd kom med Harry Salmgrén, Kurt Lundström och Per Lundström och hade med rollup,

banderoll, TV-skärm för bildvisning med mera. Tobias Glad hjälpte till en av dagarna i montern, och hade även uppdaterat årets sponsorvideo som rullade hela helgen.

Från Älvräddarnas styrelse var ordförande Richard Löwall och undertecknad på plats hela helgen, och vi knöt många nya kontakter med gamla och nya sponsorer. Även rutinerade Fredrik Karlsson som är tidigare styrelseledamot bistod i montern på lördagen, och under auktionen, vilket var en stor hjälp! Bara Fredrik och Richard har varit med på mässan förut, så det var tryggt för oss övriga som var där för första gången.

Lördagens auktion var också en vidareutveckling från tidigare år. På scenen hade vi den kände instagramprofilen Stefan "Trumman" Trumstedt från CWC (Catch With Care) som auktionsutropare, tillsammans

”

Årets medverkan var på många sätt en nystart för Älvräddarna! Vi har ju under 2023 breddat oss med nya stadgar och ny personal, och vi bygger nya nätverk

med Anders Wallgren från Northland Salmon Reserve och undertecknad.

Vi är enormt tacksamma för bidraget på hela 11 884 kronor från Fjällbryggarna! Biatbox kom och leverade denna mycket snygga check! För varje Gunnaröl du köper får föreningen en krona. Vi tipsar, beställ hem och njut av en mycket god öl, som dessutom bidrar till #LevandeVatten.

Vi fick ungefär 2/3 sålt, vilket vi bedömer som mycket lyckat i konkurrensen med all övrig verksamhet på mässan. Det som inte fick tillräckligt höga bud har vi en helt nyutvecklad auktionstjänst för på vår webbplats – återigen vår huvudsponsor SkogsPortalen som har byggt. Nästa år kommer vi kunna använda denna webbtjänst under mässan, så att folk som inte kan resa till mässan ändå kan vara med på budgivningen, ett stort steg framåt!

På söndagen fick vi besök av Bait-box som levererade en check från bryggeriet Fjällbryggarna – hela 11 884 kronor har ni som köper deras öl "Gunnar" bidragit med till Älvräddarnas arbete för levande vatten! En krona för varje öl går till föreningen, så vi tackar alla er som väljer att beställa just den ölsorten. Vi kan dessutom avslöja, att den är väldigt god!

Stort tack till alla engagerade som gör föreningens arbete och medverkan på mässan möjligt. Vi fick hela 30 nya medlemmar vilket jag tror är ett rekord. Nästa år är mässan i Stockholm, och vi siktar på att utvecklas ännu mer till dess.

Med alla sponsorer och volontärers insatser har vi gjort en vinst detta år, både ekonomiskt, med fler medlemmar och utökat nätverk.

Siri, Trumman och Richard är glada att samarbeta med årets auktion på Sportfiskemässan!

Seniorer i samtal: Kurt Lundström från Luleälvens vattenråd med fotograf och författare Leif Milling. Foto Siri Lundström.

Yttranden & remisser

ÄlvR har under årens lopp läst och gått igenom tusentals domar, prövningar och andra ärenden. Under åren 2023/2024 har vi haft ca 250 ärenden att gå igenom. Många av dessa sällas bort p.g.a. att de exempelvis är utrivningar av dämmen eller annat som vi inte behöver lägga tid på. Vi har sållat fram ett antal domstolensärenden som vi ansett vara de viktigaste, där vi yttrat oss eller överklagat.

Ätran vid Buttorp
Ett mycket långdraget ärende där ett lokalt företag vill bygga ett kraftverk i naturreservatet i en mycket värdefull och fin del av Ätran. Här har vi lagt ner mycket tid genom åren och under 23 skrivit 3 yttranden. I februari kom beskedet att Mark- och Miljööverdomstolen avslagit ansökan och det är mycket osannolikt att den domen kommer att rivas upp. Så en stor seger för förnuftet, Ätran, Älvräddarna och alla andra som kämpat för att det planerade kraftverket inte skulle få byggas.

Vi har även lämnat ett remissvar med förslag och påpekanden på Lst Hallands nulägesbeskrivning av problem m.m. för **Ätran** med tillflöden.

Testeboån

Här har vi yttrat oss i 2 ärenden angående miljöanpassning av 2 kraftverk. I fallet med det nedersta kraftverket, **Strömsbro**, som ligger ca 2 kilometer från utloppet, har vi i

första hand yrkat på utrivning. Kraftverket har dessutom inget tillstånd och vi hoppas att alla goda lokala krafter inklusive Gävle kommun och andra organisationer, tillsammans kan få bort detta kraftverk som är nyckeln till att få upp lax- och havsöring i den mycket fina ån.

Testeboån/Oslättsfors

Ligger betydligt längre uppströms. Här har yttrat oss angående miljöanpassning inklusive fiskvägar och flödesregim. Ärendet pågår och vi hoppas och tror att vi tillsammans med lokala krafter kan få till en bra lösning.

Hamrångeån/Skärjån, Vifors kraftverk

Mycket viktigt ärende då domstolen frångått uppsatta normer för God Ekologisk Status. Vi har överklagat Mark- och Miljööverdomstolens domslut som vi, på goda grunder med goda skäl, anser vara felaktigt! Här vill kraftbolaget bl.a. överleda vatten från Skärjån på ett sätt som

skulle påverka den värdefulla Skärjån mycket negativt och klassa ner vattendraget till måttlig och delar av året otillfredsställande status. Ån rinner dessutom i ett Naturreservat och har bestånd av bl.a. öring och flodpärlmussla, vilket gör domstolens resonemang ännu mer märkligt.

Ärendet pågår och vi ser bra möjligheter att högre instans, Svea hovrätt, tar upp ärendet och rättar till de uppenbara fel vi upptäckt i domen.

Svartån Västerås vid Forsby

Här har vi lämnat synpunkter på planerna på att uppföra ett mindre kraftverk och rusta upp och permanenta en damm inklusive fiskväg. Vi har i första hand argumenterat för utrivning an dammen och återställning av biotopen. Och om projektet skulle få tillstånd har vi föreslagit en helt annan lösning och placering av fiskväg i form av ett omlöp. Ärendet pågår.

Yxern, Kalmar läns största sjö

Vi har tillsammans med vår eminente kämpe, Tino Åberg, i många år försökt att rätta till den vansinniga dom som gör att den fina sjön helt i onödan dräneras på vatten. Här har en mycket märklig dom från 1938 fått styra, vilket innebär att när det är som torrast och minst tillflöde så ska dammluckorna öppnas helt vilket resulterar i att Yxerns nivå blir så låg att stora ytor blir torrlagda.

Detta har processats i många år och till slut lämnades en ansökan in av Västerviks kommun som skulle löst problemen på ett mycket bra sätt. Med en sjötröskel med naturlig avrinning skulle sjön och ån nedströms återgå till de naturliga förhållanden som rådde innan dämnet med den märkliga domen byggdes. Ansökan godkändes av Mark- och Miljööverdomstolen, men överklagades med grumliga skäl av en handfull personer nedströms dammen till Svea hovrätt. De fick förvånade nog gehör och Svea hovrätt avvisade ansökan om att få tillstånd att bygga sjötröskeln.

Vi har överklagat Svea hovrätts dom till högsta instans och tror och hoppas att våra argument håller för att Högsta domstolen ska pröva ärendet igen. När detta skrivs vet vi inte om Västerviks kommun tänker överklaga, vilket skulle öka chanserna att en gång för alla få till en bra lösning. Deras jurist, har liksom vi sett, flera skäl till att kommunen ska överklaga.

ÄlvR har också remissyttranden kring hur vattenkraftsanläggningar påverkar Piteälvens system, Storforsen, Tjeggelvas och Sulitelma.

Kraftvärn

Jag har Faxälven bakom huset, muddrad och korttidsreglerad. En halvmil uppströms ligger Edsele kraftverk som levererar sin vinst till tyska staten, ägare av Uniper. Vi skulle kunna heltidsanställa alla invånare i Edsele för vinsten.

STRÖMMEN som troligen kostar under 20 öre att producera kostar med jämna mellanrum tio gånger så mycket när jag tar ut den ur kontakten hemma. På något sätt blir den till guld för ägaren på vägen till mig. På andra sidan älven planeras en gigantisk solcellsanläggning i samma storlek som Södermalm i Stockholm. Skog ska huggas ner, vägar byggas, diken grävas, dränering ordnas och så vidare med avrinning ner till Faxälven genom nipor av silt. I stor sett alla i bygden är emot. Det räcker nu. Vattenkraft, enorma vindkraftsanläggningar och nu solceller.

Det vore lätt att skylla på marknadsekonomins drivkraft efter vinster som i hög grad slussas till utlandet, men det verkliga problemet är att vi tillåter det att hända.. Den som betraktar någon annan som ett problem är alltid själv själva problemet. Det är en tung insikt efter många år i handledning. När jag lägger problemet utanför mig själv tror jag mig bli ansvarsfri men jag gör mig också maktlös.

I mina hemtrakter har det bildats ett Matvärn, en grupp människor som gör mat och ger till varandra utanför stat och marknad. Man betonar tillit och självorganisering. Det har också bildats ett Skogsvärn,

en grupp som köpt en liten skogsfastighet och gjort en allmänning av den. Människor kliver fram som aktörer istället för offer. De gör det de kan men inte det omöjliga. Även en tusenmilafärd börjar med ett steg.

Nu har vi bildat ett Kraftvärn som diskuterar hur vi ska ta kontrollen över vår energikonsumtion och även vår inre energi. Vi tänker i banor av vindsnurra, solcellspark, mottryckspanna, gengastraktorer, finansiering via sparkassa med mera. Men lika lite som mat handlat om mat handlar energi om energi. Det centrala är hur energin produceras och vilka de faktiska resultaten blir. Det är en kvalitativ skillnad mellan att bygga en solcellspark för att tjäna pengar eller bygga en för att skapa tillit till den egna förmågan att ta ansvar.

Vi har också börjat fundera över hur vattenkraften i Edsele och Näsåker skulle se ut om folket bestämde över den. Torrfårorna skulle åter få vatten, omlöp byggas, korttidsregleringar upphöra och vinsten gå till bygderna. Byggande av nya moderna matproducerande byar, återöppnande av BB i Sollefteå, utskrift av hus i 3D printer i cellulosa med bygdens råvara...

Kraftvärn var ordet.

BEGRÄNSAD EFTERSÄNDNING

Älvräddarna Robertsfors, Stantorsgatan 6, 915 31 Robertsfors

Våra sponsorer möjliggör förändring, TACK!

Byggnadsvård Robertsfors

Fisheco

Flugfiske i Norden

Lerums Sportfiskeförening

SkogsPortalen.se

Edgeflyfishing

Färlin Media AB

Guideline Sweden AB

Icehotel AB

Icemakers AB

NORDIC Door AB

PI (T) Fly Vatten och Fiskevård AB

Söders Sportfiske

Sportfiskarna Trollhättan/Vänersborg

Storsjö FVOF

Add Access Sweden AB

Alriks Röjningsteknik AB

Ängelholms Sport & Fiskevårdsförening

Arctic Adventure

BIOS AB

Bo Pensionat

Borås Sportfiskeklubb

C&R Restaurang

Cloud Solutions

Danielsson Flyreels

Dana Fly

EL-GE Sportfiske AB

Enske Sportfiskeklubb

Färjestadens Cykelaffär AB

Fishingguide In Sweden

Fiskecenter i Umeå AB

Fiskeshopen Mörrum AB

Fiskevårdstjänst Peter Hallgren AB

Fiskmiljö Nord AB

Fisky Business

Flugkastningsgänget - Camp Igge Arena Elinstallationer AB

Gräddö

Helsingborgs VS Teknik AB

Hultins sportfiske

Jighead AB

JohnJohn Konsult AB

Kraddsele

Laponicus fiske

LBroberg Konsult AB

Ljustorpsåns FVO

M.L. Måleri AB

MÅ Fiske & Fritid AB

Magofishing

Minimark & Trädgård AB

Puritanerna

RN Bygg i Gävle AB

Sävås Övre FVO

Second Try

SPK Laxen

Sörqvarnforsens Sportfiske

Sportfish Masters Sweden AB

Sportfiskemässan

Stenkullens Sportfiskeförening

Stockholmefog AB

Storsjö Fjällturism AB

Trace of Wild

Tyttbo Forsfiske

Älvdalens Fiskecenter

AmmerånsFiskecamp

Bekförslaget Settern

Camp June

DHD-Consulting Sweden AB

Ekbergs Fiske

Fiskevårdstjänst Peter Hallgren AB

Flugkastningsgänget - Camp Igge Arena

Flycasting Sweden

Gunnar Westrin

Harrkungens fiske

Hökensås Sportfiske

Jan Lahenkorva

Jimmy målare

Letsdeliverit Sweden AB

Måns Tham Arkitektkontor AB

Miedalens SFK

Möbelsnickare Christofer Ellason

Moory Nautics AB

Norrbyströmmen

Ovanåkers FVO

Studio Henrik Bonnevier

Ultrans Fiskevårdsförening (UFvF)

Vikens Flyfishing